

ЕКОНОМСКИ ЖИВОТ

ВОВЕД

На крајот на војната Албанија, Бугарија и Македонија се соочија со воведување на една заедничка идеологија во економскиот приод на марксизмот-ленинизмот. Меѓутоа, откако поминаа неколку години се појавија разлики во имплементирањето на овој економски приод во трите земји. Албанија разви еден затворен економски систем со сите ресурси и имотот во рацете на државата, Бугарија разви еден советски модел на планска економија, Македонија ја призна приватната сопственост на земјата и државната економија и дури постоеше еден вид натпревар помеѓу фабриките.

Комунистичкиот економски приод ја зајакна индустријализацијата, меѓутоа чекорот на развој беше различен. Бугарија имаше една далеку поголема индустријализација од Албанија. Негативните споредни влијанија на огромниот подем на индустријализацијата како што е уништување на природата или загадувањето, не ги алармираа властите и на наредните генерации им оставија огромни проблеми. Меѓутоа, како економскиот подем така и промените имаа позитивни резултати особено за земјоделството во сите три земји.

После промените во доцните осумдесетти, започна процесот на приватизација и луѓето очекуваа брз економски развој во Албанија, Бугарија и Македонија. Како и да е, во доцните деведесетти, народот стана свесен за промените што доаѓаа со бавен чекор. Економскиот живот ги разработува следните поттеми:

Промени во сопственоста

По Втората светска војна во Албанија, Бугарија како и во Македонија се вовеле комунистички режим. Комунистичката идеологија имаше влијание на правото на сопственоста. По паѓањето на комунистичкиот систем, повторно се променија сопственичките права. Оваа поттема ги разгледува тие промени и нивното влијание на општеството и на секојдневниот живот на луѓето.

Индустриски развој

Главна цел на комунистичката идеологија беше индустријализацијата. Индустријализацијата имаше големи последици за Албанија, Бугарија и Македонија. Таа влијаеше на социјалата и економската моќ на земјите, и исто така влијаеше на урбанизацијата. Како се развиваше индустријализацијата во Албанија, Бугарија и Македонија и кои беа позитивните и негативните последици од тој развој?

Животна средина и социјални ефекти од индустријализацијата

Загадувањето на животната средина во последните години стана важно политичко прашање насекаде во светот. Исто така и Албанија, Бугарија и Македонија имаат проблеми со заштитата на животната средина. Кои се причините за овие проблеми и како се решаваат тие? Паѓањето на комунистичката економија доведе до затворање на многу фабрики и претпријатија. Какви беа ефектите на овој развој во секојдневниот живот на народот во Албанија, Бугарија и Македонија?

Земјоделски развој

Комунистичката идеологија ја вовела колективизацијата во земјоделството како начин за зголемување на земјоделското производство и создавање еднаквост. Колективизацијата имаше големо влијание во општеството. Како се случи колективизацијата во Албанија, Бугарија и Македонија и какви беа нејзините последици за секојдневниот живот на луѓето? По падот на комунистичките режими колективизацијата повторно се напушти. Како сето ова влијаеше на земјоделството и околината?

ПРОМЕНИ ВО СОПСТВЕНОСТА

Клучни прашања:

1. Какви беа целите и средствата за национализација и приватизација на имотот?

АЛБАНИЈА

Док. 1
Нов сопственички закон

*Устав од 1946, Службен весник
бр. 19, Тирана, март 1946*

Член 5

Во Народна Република Албанија, средствата за производство се состојат од заеднички средства на народот во рацете на Државата, средствата од народните земјоделски колективни средства, и средствата на индивидуалците.

Во заеднички средства на народот спаѓаат сите рудници и други минерални ресурси, водата, природните ресурси, шумите, и пасиштата, средствата за комуникација, поштата, телеграфот, телефонот, радиостаниците и банките.

Надворешната трговија се контролира од државата.

Член 9

Се гарантираат приватната сопственост и приватната иницијатива во економијата. Се гарантира правото на наследство на приватната сопственост. Никој не може да го користи правото на приватната сопственост на штета на колективизмот.

Член 10

Земјата им припаѓа на оние што ја работат..... Големите пространства на земја не можат по никоја причина да бидат во сопственост на приватни лица...

Док. 2
**Комунистичката партија за
економскиот развој**

*Извадок од говорот на Енвер
Хоџа одржан на средбата со
работници во Тирана, ноември
1967*

“.... Сега главно прашање е, дека заедничката основа на власта- клучните позиции во економијата - да преминат во рацете на работничките маси, за партијата да ги води работничките маси во изградба на социјализмот.....”

Прашања:

1. Каква е контрадикторноста во членовите 9 и 10?
2. Зошто се спомнува само Партијата како водач на економијата на земјата?
3. Ако ги споредите док. 1 и док. 2, во реалноста, кој ја води економијата на земјата?

Док. 3
**Генерал-полковник Енвер
Хоџа меѓу сиромашните
селани од Мисеѓе на денот на
доделувањето на решенијата
за сопственост на земјата
1946**

*Албум “25 години на
СОЦИЈАЛИСТИЧКА
АЛБАНИЈА,” Тирана, 1969*

Док. 4
Национализација, 1946

Албум "25 Години на
СОЦИЈАЛИСТИЧКА
АЛБАНИЈА," Тирана, 1969.

Член 1: Сите фабрики и претпријатија што произведуваат градежни материјали ќе бидат национализирани без финансиска надокнада.

Док. 5
**Национализација на
приватната сопственост**

ЗАКОНОТ БР. 598, ОД 11/5/1948 ЗА НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА ГОЛЕМИ КРДА И СТАДА ЖИВА СТОКА ВЕЛИ:

Факт е дека се случува шпекулација и немерлива штета со често колење и друго погрешно користење на големи крда и стада на жива стока, и со оглед на фактот дека сопствениците на овие стада и крда не ги следат своите обврски кон Државата, било во доставување волна и продавање млеко, сирење, кожа и стока, дури и ако Народната Власт прави напори да обезбеди пасишта, концентрирана храна, ветеринарни услуги и други услуги....
НАРОДНО СОБРАНИЕ НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА, изгласа Закон бр. 598, на 11/5/1948 за национализација на големи стада и крда стока.

Член 1.

Со стапувањето во сила на овој Закон, сите големи стада кои имаат повеќе од 400 (четиристотини) глави се експроприраат без надокнада и се ставаат под Државна Администрација со помош на правна документација.....

Член 3.

Стоката, вклучувајќи ги и средствата за одгледување на стока и производство на животински производи од животински задруги, задруги на селски работници како и нивните членови се изземаат од национализација....

Член 5.

Овој закон стапува во сила веднаш.

Тирана, 11 Мај 1948

Одлука Бр.: 614

ПРЕТСЕДАТЕЛСТВО НА ПРЕЗИДИУМОТ НА НАРОДНОТО СОБРАНИЕ НА НАРОДНА РЕПУБЛИКА АЛБАНИЈА.

Секретар
(САМИ БАХОЉИ)

ПРЕТСЕДАТЕЛ
(ДР. ОМЕР НИШАНИ)

Neni 5.-
Kjo ligjë hyn në fuqi menjëherë.
Tiranë, me 11 Maj 1948
Nr.1 Dekretit; 614

KRYESIJÄ E PRESIDIUIMIT TË KUVENDIT POPULLOR
TË REPUBLIKËS POPULLORE TË SHQIPËRISË

SEKRETARI:
(SAMI BAKOLLI).

KRYETARI:
(DR. OMER NISHANI)

Централна државна архива,
Фонд 889, 1948, предмет 21.

Док. 6
Разговор со синот на еден овчар.

*Извадоци од интервјуто со з.
Арбор Чобани, на 12.08.01.*

„...Порано моето семејство имаше големо стадо овци.... Ме нарековте син на овчар, иако сега имам скоро 80 години, но во есента на 1948 јас бев навистина едно силно младо момче. Еден убав ден во септември, не можам да се сетам на датумот, осум државни службеници дојдоа во мојата овчарска фарма, од кои двајца беа облечени во воени униформи и беа вооружени. Тие се претставија како членови на Комисијата за национализација за големите стада овци....

...Шефот на Комисијата, висок човек со наочари, извади од ташната некакви документи, ги прочита членовите од Законот многу брзо, а потоа сите ги изброија овците.... Кога луѓето си заминаа, тие му оставија на татко ми само едно парче хартија, званичен документ на кој пишуваше дека од 1287 овци ние ќе имаме како сопственост само 400, при што другиот дел, што значи 887 овци, ќе станат државна сопственост.

Таа ноќ воопшто не спиев. Не можев да поверувам што се случи. Зошто тие ги зеаа нашите овци без никаква надокнада? Зошто нашата мака и пот одеднаш се претворија во парче хартија без никаков печат каде што никој дури и не може да ги препознае нечитливите потписи на членовите на Државната комисија....”

Док. 7
Дебати за реформи за земјата

*Енвер Хоџа, “Кога беа поставени
основите на нова Албанија”,
Историски сеќавања и белешки,
Издавачка Куќа “8 Ноември”
1984*

...Сејфула Малешова се бореше против аграрната реформа од “поскромна” позиција.

– Да им ја поделиме земјата на сиромашните, - рече тој, - но не треба да го забораваме менталитетот на нашите селани. Тие ќе бидат задоволни со малку отколку да немаат ништо и нема да се интересираат за земјоделско производство во голем степен... Да им дадеме минимална количина земја, доволна за да ги задоволат своите потреби. Но ајде да ја намалиме количината на сопственост, оставајќи им на сопствениците максимум 40 хектари. Тие ги знаат предностите на големото производство и ќе имаат примерни резултати кои ќе бидат корисни за градовите.... Да не забораваме дека спасот што го очекуваме да дојде со една мала промена на сопственост, значи дека се одлучува медиократски!

– Сум го читал ова во делата на Ленин! - Нако Спиру веднаш рече.

– Да! - Јас (Е. Хоџа) интервенирав за да се запре нвното “теоретско” задоволство.

– Ние сите ги читаме делата на Ленин и се бориме да го примениме неговото учење.... Ние, самите, со аграрната реформа што треба да ја примениме, да не мислиме дека ситната сопственост ќе обезбеди целосно и конечно решение. Не, нашиот спас не лежи во групната сопственост, меѓутоа ниту во капиталистичката ниту феудалната, туку во социјалистичката, државната и колективната сопственост... Поради тоа, ние треба да препрочитаме сè, да се потпреме како и секогаш на она што го читаме од марксистичко-ленинистичките класици и на она што можеме да го научиме од искуството во Советскиот Сојуз.

Док. 8
Ограничување на Земјоделски Реформи

*Историја на албанскиот народ;
Група автори, А РНБВ
публикација, Тирана, 1999*

Врз база на Законот за аграрна реформа беше забранет секој вид трансфер како продавање, купување, изнајмување, давање по хипотека и тн. На тој начин овие рестрикции покажуваат дека селанецот не беше вистинскиот сопственик на земјата. Тој единствено поседуваше право на нејзина употреба, ограничен до максимумот потребен за пазарната економија.

Прашања:

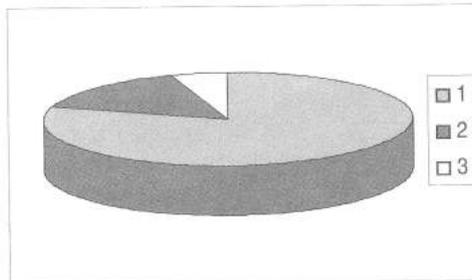
1. Која класа од населението имаше корист од процесот на национализација на сопственоста во Албанија, а кои класи немаа? (док. 106).
2. Дали мислите дека мислењата на С. Малешова за сопственост се точни или погрешни? Дајте две причини за да го поткрепите вашето мислење (док. 7).
3. Кои се позитивните и негативните страни на законот што му стави крај на купувањето и продавањето земја? (док. 8)

Док. 9

Различна сопственост во националната економија

- 1-80% Сектор на мали производителите.
- 2-15% Социјалистички сектор
- 3 - 5% Приватен сектор

Албум "25 години социјалистичка Албанија", Тирана, 1969.

Док. 10

Селани и аграрната политика

Рев. "Хосиени", Бр.3, 1978

Прашања:

1. Какви заклучоци можете да донесете од анализата на док. 9 и док. 10?
2. Кои личности се повеќе заинтересирани за реализирање на планот на државата и зошто?
3. Која сопственост доминира во овој период и зошто?

Док. 11

Дел од список на сопственици чии имоти биле национализирани (градот Фиери)

Бр	Име на сопственикот	Национализиран имот		
		Куќи	Продавници	Складишта Магазини
1.	Омер Сами Вриони	5	55	5
2.	Џемиле Вриони	-	66	3
3.	Рефат Фаско	1	3	-
4.	Каман Чипи	1	-	-
5.	Козма и Вангел Луле	2	2	1
6.	Недмие Вриони	3	22	-
7.	Фана Нас Стамбари	3	1	-
8.	Влазен Гјата	1	-	-
9.	Ставро Поро	1	-	-
10.	Личи Џега	1	1	1
11.	Фазли Бозго	1	1	-
12.	Лили Мачи	1	-	1
13.	Гак и Маргалина Папа	1	-	2
14.	Маји и Ламбрини Нито	1	7	-
15.	Урани Папа и синови	1	1	-
16.	Раиф Омари	1	-	-
17.	Карема Вриони	1	19	-
18.	Лил Гини	-	4	-

Службен весник, 24 април, 1950.

Док. 12
Устав од 1946

Службен весник, март 1946.

Член 20

Домот не смее да биде нарушен. Никој не смее да влегува во куќата и да бара добовка од земјопоседникот освен ако има наредба издадена согласно законот. Добивката не може да се земе без присуство на двајца сведоци. Земјопоседникот исто така има право да биде присутен.

Док. 13
Болни сеќавања

Прашања:

1. Што можете да кажете за богатството на луѓето чиј имот беше национализиран?
2. Кои членови од Уставот беа прекршени?

Фрагменти од интервјуто со *џ-џа*
Марие Ниџо, 94-годишна
старица, Тирана, октомври 2001

...И денес сè уште не можам да разберам од која причина тие ни го зедаа имотот. Ние бевме семејство со патриотски традиции, познати по нашата чест, работевме вредно и секој во градот не почитуваше.....

Во тие години државата не нарекуваше непријатели едноставно затоа што бевме трговци.

..Една ноќ, во нашата куќа дојдоа луѓе од власта. Мојот маж и зет беа затворени неколку дена пред тоа. Беше страшна работа, децата плачеа, но изгледа ништо нив не ги импресионираше. Тие ја претураа куќата и однесоа сè што беше вредно, накит, итн. не давајќи ни никаков документ за тоа.

...Кога го зедаа моето златно ланче од врат, го изгубив трпението и им реков дека ограбуваат сестра на маченик. Брат ми беше партизан во војската што ја предводеше Комунистичката партија и беше убиен во борбата за слобода на Албанија....

По некое време, кога мажот ми умре во затвор, не ни паѓаше ништо напамет освен да го напуштиме градот Фиер. Многу семејства чиј имот беше одземен го сторија истото..

БУГАРИЈА

Док. 14
Конфискација на имот и капитал
Весник Тајковински фронт,
1944,N10

Конфискација на земјата, имотот и капиталот на оние кои се збогатија со профитирање и подмитување за време на воените години.

Док. 15
Закон за конфискација на земјата
Државен весник, издание 78,
5.04.47

Член.1.

Целиот движен и недвижен имот, пари, акции, итн. стекнати после 1 јануари 1935, со профитирање, и на бесправен начин, подлежат на конфискација во корист на државата.

Док. 16
Национализација на индустријата

Член. 1

Врз основа на член 10, последен параграф од Уставот на Народна Република Бугарија, сите приватни претпријатија ќе се национализираат и ќе станат државна сопственост.....

Член. 3

Задружните и занаетчиски претпријатија и печатниците се заедничка сопственост и не подлежат на национализација.

Член. 13

Сопствениците на национализираните претпријатија добиваат надомест од Државата во форма на државни обврзници.

Член. 14

Компензација не се дава на сопственици на национализирани претпријатија кои активно ѝ служеле и ја помагале:

- Германската држава, германската војска или нејзините трупи за време на последната Светска војна, или фашистичката италијанска држава, нејзината војска и трупи се до денот на капитулацијата на Италија пред Обединетите Нации;

- Бугарските фашистички полициски сили, жандармеријата или армијата кои беа со фашизмот и нивните организации во периодот од 1 март 1941 до крај на 1944;

- Странски агенти и шпиони и оние кои се назначени за обнова на фашистичката диктатура по 9 септември се додека овој закон не стапи во сила.

- Член 20. Од денот кога овој закон стапува во сила, сопствениците, менаџерите, директорите, сметководителите и техничарите ќе бидат мобилизирани економски во национализираните претпријатија и ќе работат како стручњаци...

*Закон за национализација на приватни индустриски и рударски претпријатија
Службен весник, издание 302,
27.12.47*

Док. 17
Партиската економска политика

Димитров, Г., Политички извештај од Централниот комитет (ЦК) на Бугарската комунистичка партија (БКП) на V конгрес на Партијата, 1948

Национализацијата на индустријата е најважна економска мерка која конечно го одобри планираниот развој на нашата земја на патот кон социјализам

Док. 18
Национализација на банки

*Државен весник, издание 301,
26.12.47.*

Член 1.

Банкарството и извршувањето на сите банкарски трансакции и операции: депозити, кредити, провизии и комерцијални работи се ексклузивно право на Државата.

ЗАКОН ЗА БАНКИ

Прашања:

1. Како била воведена национализација во Бугарија?
2. Какви мерки биле преземени за имплементирање на национализацијата во Бугарија?
3. Какви промени биле потребни во политичкиот систем за гаранција на успешна национализација?

Док. 19
Манифестација за 9 септември во 50-тите

Слогани:

“ТОНЕТ”-СОРАБОТКАТА ГО ЗГОЛЕМУВА ПРОИЗВОДСТВОТО

ДА ЖИВЕЕ ДОЛГО ТАТКОВИНСКИОТ ФРОНТ И 9 СЕПТЕМВРИ!

Док. 20
Национализација на
индустриски
претпријатија

Александер Јендов.
Вреден син
 Не ме карај тато зошто сум вреден! Јас само
 го спроведувам законот за конфискација на
 профитерите (1946).

Прашања:

1. Дали е можно да се организираат слични
 паради денес?
2. Која страна на национализацијата ја
 претставил авторот на карикатурите?

Док. 21
За национализацијата

Н. Митчев
Нова “Илијада”
 И започнаа поплаките на производителите, со
 ставање пепел на своите глави.... (песна I, XXI). (1947)
 Слоган:
 “НАЦИОНАЛИЗАЦИЈА”

МАКЕДОНИЈА

Док. 22
Декларација на Антифашистичкото
собрание на народното
ослободување на Македонија:

*Десет години на НР Македонија,
 АСНОМ 1944-1954, Скопје, 1954*

На секој граѓанин му е гарантирана личната
 сопственост, а исто така и правото на приватна сопственост
 и иницијатива во економскиот живот.

Док. 23
Одлуки на АСНОМ за задржу-
вање на имотно-правната
положба

*ДАРМ, ф. АСНОМ, .Бр.2859, 4551.
 5 септември 1944*

1. Да остане затекнатата положба на сите поранешни
 населенички имоти, исто така и куќите на бегалците и
 Евреите;
2. Да се запази положбата на рудниците каква што е
 затекната при ослободувањето додека конечно не се разреши
 тоа прашање;
3. Сите претпријатија кои беа досега под германска
 или бугарска управа и експлоатација, а се добри за
 понатамошна работа, да се земат итни мерки од Пове-
 ренството за народно стопанство и привремена обнова, за
 управа над нив и продолжување на работата.

Док. 24
Одлука за конфискација

*11 ноември 1944, Службен весник
 ДФЈ, 2/1945*

1. Целиот имот на германскиот рајх и неговите граѓани
 кои беа на територијата на Југославија;
2. Имотот на лицата од германска националност, освен
 оние Германци кои се бореле во народноослободителната
 војска и партизанските дивизии на Југославија;
3. Целиот имот на воените злосторници и нивни
 помошници.

Док. 25
Конфискација на имот и извршување на Законот за имот

Службен весник, ДФЈ, 40/1945

...Имотот што е вклучен во конфискација би можел времено да се стави под сопственост и контрола на државната администрација...

Сите рудници на НРМ во кои бил инвестиран германски капитал, се опфатени со оваа Одлука и Законот за Конфискација..."

Док. 26

Митко Хаџивасилев-Јасмин во својата публикација: 10 Години НР Македонија, 1944-1954, Скопје 1954

Нашата изградба започна токму со укинувањето на оние класи, пред сè, средната класа, чиј економски подем ѝ овозможуваше да ги експлоатира работниците со што стануваше и политички опасна

Док. 27

Е.Кардел, Главниџа цел денес, "Нова Македонија", година II, 46, 2 февруари 1945

...Воената и политичка победа би доживеала неуспех доколку нема економска победа над реакционерните економски сили, низ создавање на силен државен сектор што би влијаел на економскиот развој.

Док. 28

Уредба за прогласување на Федерално електротехничко претпријатие на Македонија (ФЕП), 3. 5. 1945

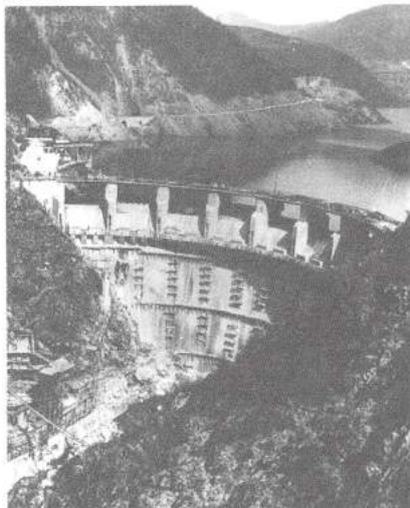
50 години - Електрична економија на Македонија, Скопје, 1995

Член. 2

Сите електрични централи, далноводи, и преносни мрежи кои служат за општа употреба, заедно со помошните згради и целиот нивни инвентар и со сите права и задолженија на територијата на Федерална Македонија преминуваат во сопственост на ФЕП на Македонија. ФЕП има обврска да ги откупи приватните електрични централи.

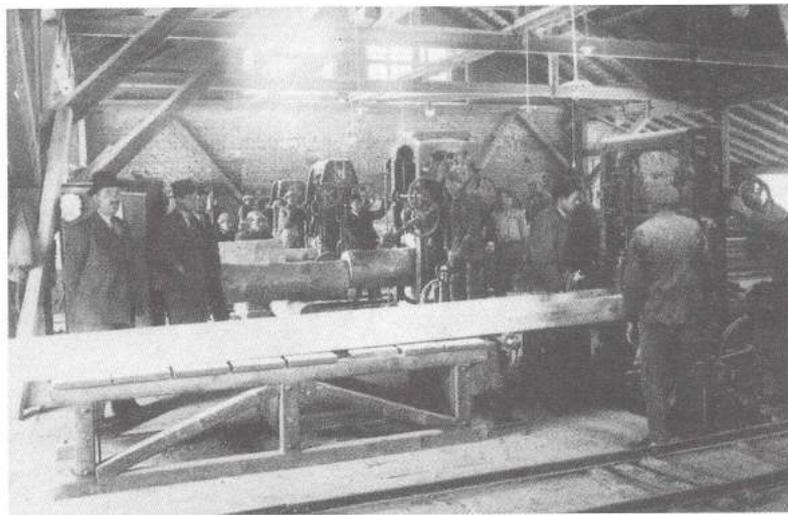
Док. 29

Хидроелектричната централа "Матка", изградена во 1935-1938

Док. 30

Салата на фабриката "Треска" (дрвна индустрија), конфискувана со Закон за конфискација, 27.09.1945

Док. 31

Сашио Викентијевиќ се сеќава, Скопје

„Мојот дедо, Вељко Миковиќ, пред Втората светска војна беше сопственик, а потоа и најголем акционер во фабриката за преработка на дрво "Треска" од Скопје. Во 1945 година беше осуден на 6 години затвор како "воен богаташ" зошто во текот на војната двапати патувал за Белград. Со акт за конфискација (во 1945 г.) најпрво беше одземена нашата куќа на улицата Илинденска во Скопје. Заедно со куќата беа конфискувани и предметите за секојдневна употреба, уметнички слики, парчињанамештај, алишта итн. Набрзо беше конфискувана и фабриката "Треска". Властите го преселија нашето семејство (мојот дедо, баба, мајка, двајца вујковци и мене) во една подрумска просторија. Набрзо дедо ми умре од тага, едниот вујко исчезна, а другиот замина од Скопје. Мојата мајка Милица остана да се грижи за мене и за мојата баба-инвалид.

Док. 32

*По сеќавања на Киме Манчески,
учесник во Народно ослободител-
ната војна 1941-1944*

„При крајот на 1945 година бев член на комисијата за конфискација во општината Ресен. Таму имаше само ситни сопственици кои многу мачно и економично ја извршуваа својата приватна дејност. Тоа беа главно, различни трговци, занаетчии, сопственици на мали претпријатија, млинови, пилани итн. Сепак комунистичката власт нив ги прогласи за воени богаташи, шпекуланти и капиталисти. Јас не можев да го прифатам начинот на кој тие се постапуваше со овие сопственици. Посебно за мене беше болно кога заедно со полицијата влеговме во пиланата на мојот сосед. Пред очите на жената и децата, сопственикот на пиланата беше безмилосно тепан, а потоа принуден да оди на четири нозе, а врз неговоиот грб јаваше еден од членовите на комисијата. Набрзо ја напуштив работата во комисијата за конфискација и се преселив во Охрид. Наскоро потоа, ја напуштив работата во комитетот на комисијата и се преселив во Охрид.”

Прашања:

1. Каков имот беше трансформиран во државен имот и зошто се случи во Македонија?
2. Кои општествени категории се сметаа за класни непријатели на народот и зошто?
3. Како властите ја спроведуваа конфискацијата?

Док. 33
Устав на ФНРЈ од 31 јануари
1946

Член. 4

...Сите рудници и минерални ресурси, вклучувајќи ја минералната вода и лековитите води, природните енергетски извори, железничкиот и авиосообраќај, поштата, телеграфот, телефонот и радиото се државна сопственост.

Док. 34
Национализација на при-
ватни стопански претпри-
јатија

Член 1

Од денот кога овој закон стапува во сила, оние претпријатија кои се користат за Државата и Републиката ќе бидат национализирани и така ќе станат државна сопственост...во 42 гранки на економијата.

Член. 4

...Национализацијата на претпријатието го опфаќа целиот движен и недвижен имот, како и правата на сопственост што му припаѓаат на претпријатието или услугата во неговите активности, како што се: патенти, лиценци, работни дозволи, примероци, модули, итн.

Док. 35
Прогласување на ударници во
монополот и фабриката за
тутун.

Прашања:

1. Каква беше државната политика за природните ресурси и стратешките сектори на комуникација?
2. Какви декорација можете да видите напред, каква позадина и какво е значењето на симболите?

Док. 36
Закон за аграрна реформа и
сојузна колонизација

Член.1

Со цел доделување земја на земјоделците кои ја немаат или ја имаат недоволно, ќе се изврши...аграрна реформа и колонизација водена од начелото: “Земјата припаѓа на оние кои ја обработуваат”

Член 4

Земјата која се одзема во целост преминува во рацете на државата со сите згради и построенија на неа и со целиот жив и мртов земјоделски инвентар, без ников надомест на сопствениците...

Службен весник на ДФЈ, 64/1945

Док. 37
Состанок на Покраинскиот комитет на КПМ - Прилеп

ДАРМ, њ.о Прилеп, ф: Обласен комитет на - Прилеп, к-3, Зайисник од фев. 1946

Аграрната реформа се постави како проблем пред целата партиска организација и така Комитетот се ангажира за спроведување на аграрната реформа. Во почетокот на овој месец се почна со оформување на аграрни комисии. Сите комисии може да се каже, се оформија без никаква забелешка, а во секоја комисија беа избрани членови на КПМ. Со самото оформување на аграрните комисии пред нас се постави задачата до 15. 2. 1946 година земјата да биде одземена од големопоседниците и кулаците кои имаат земја над 25 хектари...Во самото одземање на земјата се отвори јавна борба меѓу бедните селани и богатите...се појави отпор од страна на кулаците.

Прашања:

1. Која била максималната големина на земјата и зошто се одземала?
2. Зошто биле организирани јавни расправи при спроведувањето на експропријација на земјата?

Док. 38
Експроприран имот во НРМ (1945-1948)

АЈ, ф:97, Материјали од Комисијата на аграрната реформа и колонизација во нејзината ликвидација во април 1948

ТИП НА ИМОТ	Број на имоти	Површина (хектари)
Експроприрани големи имоти	381	32.744
Експроприрана банка, имот на институција, и т.н.	34	3.326
Експроприрана црква, манастирски имот, и т.н.	684	14.010
Експроприрано земјиште од земјоделски имот над максимумот	701	9.600
Неземјоделски имот	1.807	11.339
Непознати сопственици	371	6.447
Имот оставен од колонисти	223	2.180
Земјиште после законот за Ревизија	6.777	21.789
Вкупно:	10.978	101.435

Док. 39
Распделување на земјишниот фонд во НРМ (1948)

	Број на придонеси	Површина (хектари)
Дадени на лица заинтересирани за земјоделие	18.450	43.714
Интерни колонисти	1.036	10.038
Вкупно	19.486	53.752
Дадени на државно-земјоделски стопанства	44	40.638
Земјиште што не било распределено поради беговата поделба	-	5.927
Вкупно:	-	47.581
Севкупно:	-	101.333

Прашања:

1. Каков бил односот помеѓу експроприраните приватни големи имоти, црквените и манастирските имоти и имоти набанки?
2. Зошто банките и другите организации поседувале малку сопствено земјиште? Кои од сопствениците добиле најмногу земјиште?
3. Според док. 38 и 39 откријте: Колку земја добивале приватните стопанства, а колку добила државата?

Док. 40
Одредба за населувањето во Војводина

Архив на Југославија, 97-1-15,
08.09.45

Член. 1

За населување ќе се доделува на секое семејство по 8 к. утра обработлива земја со зграда за живеење и помошни стопански згради...

Член. 7

Населеникот е должен да се насели со семејството на доделената земја во рок од една година, сметајќи од денот на приемот на одлуката за доделување на земја. Ако не се насели во тој рок, земјата ќе му биде одземен, а друга не може да добие.

Член. 17

Населениците имаат право на слободен превоз со државна железница или со брод од местото на товарење во воз...до станицата најблиска до местото на населување за себе, членовите на своите семејства, земјоделскиот инвентар и покуќнината до 1000 кг. тежина, а покрај тоа уште и за едно говедо или еден коњ на терет на паричниот фонд на Аграрниот совет.

Док. 41

По сеќавање на Мише Андревски,
делегаџи на главната комисија за населување на борци во Војводина

Колонизацијата ја изведувавме со бројни тешкотии. Немаше доволно средства за транспорт. Немаше храна, немаше хигиенски средства. Според претходниот затрпан план, ги собравме колонистичките семејства од одредени места на железничкиот колосек. Луѓето се транспортираа колку што е можно побрзо од нивните стари домови во тесните железнички вагони. Хигиената беше на ниско ниво во тесните и неудобни железнички вагони. Многу луѓе се разболеа. Возрасните се плашеа од населувањето во нови места, каде што беа одведени. Децата беа изморени, но гледаа љубопитно, нестрпливо, очекувајќи да видат каде ги носат возрасните...

Док. 42
Македонски колонисти патуваат во Војводина

Прашања:

1. Што можеле колонистите да понесат со себе?
2. Дали колонизацијата била доброволна или присилна?
3. Кои биле позитивните и негативните страни на колонизацијата?

Док. 43
Закон за работничко самоуправување

Службен весник на ФНРЈ, 43/1950

Член. 1

Во името на општествената заедница со фабриките, рудниците, сообраќајните, трговските, земјоделските, шумските, комуналните и другите државни стопански претпријатија, како општонароден имот управуваат работните колективи во рамките на државниот стопански план...Работните колективи го остваруваат ова управување преку работничките совети и управни одбори на претпријатието или на вишото стопанско здружение, во кое се здручени повеќе стопански претпријатија, административни комитети или асоцијации од повисоко ниво во комбинација со неколку стопански претпријатија.

Член. 2

Работничкиот совет се избира од работниот колектив..

Док. 44

На 31. 8. 1950 претпријатието “Браќа Кошулчеви” му беше предадено на работниците.

Док. 45

Хумористичен весник “Јез” 9 септември, 1964

“Така е, така е, Одекнуваа зборовите на синдикатот. Така е, така е! Тој не е задоволен со решението за инвестирање. Тој се бори за работниците со резолуции”.

Док. 46

Состанок на Работничкиот совет

Осџен, 25.2.1970

Прашања

1. Каква е позицијата на овој закон (док. 43 и 44) во однос на државното централистичко управување со стопанството?
2. Што подразбирате под терминот “работничко самоуправување”?

Док. 47

- Натпревар за мистер универзу
- Не, г-дин Смит одбира работници за странство.

Осџен, 1.11.70

— Избор за мистер?
— Не, хер Шмит избира работници за странство!

(Јелен)

Док. 48

Во нашето семејство бевме 4 возрасни браќа. Јас работев како месар во една државна продавница. Платата ми беше многу мала. Моите тројца браќа беа невработени. Мајка ми имаше мала пензија како вдовица. Ние немавме можност да работиме некаков приватен бизнис. Фабриците работеа со загуба. Никој не водеше сметка за подобрување на производството, зашто општествената сопственост луѓето ја чувствуваа како туѓа. Исто така, повеќето мои другари беа невработени. Во 1969-1970 година повеќе семејства заминаа на работа во странство. Јас и двајцата браќа, во 1971 година заминавме за Германија. Во туѓата земја не се чувствувавме осамено зашто таму работеа многу иселеници од Македонија. Во Германија видов колку економично и домаќински се работи. Тоа ти е приватна сопственост, а не социјалистичка-сечија и ничија.

По сеќавања на Мейодија
Арнаутовски, од Охрид

Прашање

1. Кои беа главните причини за одење на работа во странство?

ЗАЕДНИЧКИ ПРАШАЊА: ПРОМЕНИ ВО СОПСТВЕНОСТА ДО 1989 ГОДИНА

1. Што се подразбира под национализација?
2. Споредете ги законите за национализација на Албанија, Бугарија и Македонија. Какви сличности наоѓате во новите закони за имотот по Втората светска војна? Кој имот беше национализиран? Какви контрадикторности можете да најдете во овие закони?
3. Кои беа целите на политиката за национализација?
4. Кои групи во општеството имаа корист од национализациите, а кои не?
5. Како би реагирале ако вашиот имот би бил национализиран? Дали вашиот избор би бил реален во ситуација на тоа време? Како биле третираны луѓето кои се спротивставувале на национализацијата?
6. Кои биле очекуваните резултати од национализацијата?
7. Какви информации можете да најдете за влијанието на национализацијата на жените, малцинствата, индустриските работници, службениците?

АЛБАНИЈА

Док. 49
Устав од 1998

Устав на Република Албанија

Член.11.

1. Економскиот систем на Република Албанија се заснова на приватна и државна сопственост, на пазарна економија и слобода на стопанска активност.
2. Приватната и државната сопственост подеднакво се заштитени со закон.
3. Ограничувањата на слободата на стопанска активност можат единствено да настанат врз основа на закон и поради витални животни интереси.

Док. 50
Стара зграда во предградието на Тирана

Приватни архиви

Док. 51
Модерни згради во Тирана

Приватни архиви

Док. 52
Егзодус на граѓани

*Microsoft Енциклопедија 2001,
"1990: Албанија".*

Очигледно, овие ограничени реформи и реформски планови не задоволија ниту беа погодни за некого. Помеѓу 28 јули и 6 јули 1990, околу 5000 незадоволни албански граѓани отидоа во странските амбасади во главниот град Тирана, барајќи да ја напуштат земјата. Им беше дозволено да се отселат откако Обединетите Нации и неколку европски влади посредуваа во нивно име. Овој случај го наруши угледот на Алија и резултираше во засилени високи безбедносни мерки за да се спречат понатамошни инциденти од ваква природа.

Док. 53
Млади Албанци во Бари,
Италија, на 8.7.91.

Прашање:

1. Какви се односите помеѓу емиграцијата и приватизацијата на државната сопственост по 1990?

Док. 54
Мојот имот!

* Пирамидални фирми: Компани со финасиска измама

Интервју со Проф. Др. Соџир Темо, поранешен директор на Институтот за Педагошки студии, Тирана, Мај 2001

“...Јас сум интелектуалец во пензија. Отсекогаш сум го помагал формирањето на демократијата и пазарната економија во нашата земја...

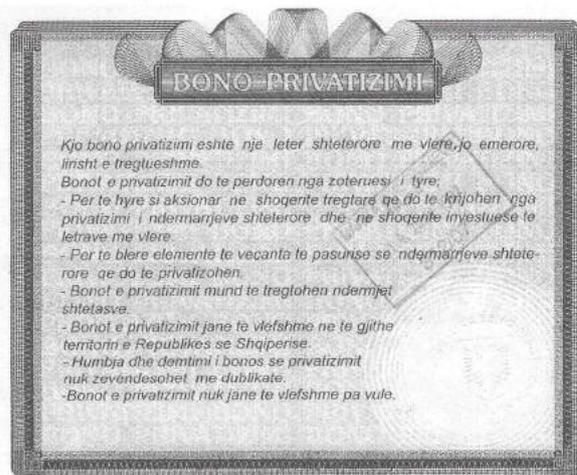
Но сега единствен имот што го имам е куќата во која живеам. Имам корист, како и сите други, од Законот за приватизација на становите во државна сопственост. Но има многу семејства што не живеат во нивните куќи, бидејќи ги изгубија кај пирамидалните фирми* во 1997. Се зборува дека луѓето изгубиле околу УСА\$ 2 милијарди кај овие спекулативни фирми.

Некои луѓе станаа сопственици на големи имоти и тоа е добра работа, но тие не инвестираа за да го зголемат имотот и да ги развијат потребните области во стопанството, на пример, туризмот, итн. бидејќи на тој начин би се подобрил животниот стандард на Албанците....

Една работа за која жалам како граѓанин е што не ми се дава можност да профитирам од приватизацијата на државното богатство со помош на “акции за приватизација” што ни беа дадени од владата скоро пред десет години. Човекот сега низ шега ги нарекува овие “вредносни акции” како “изморени акции.”

Всушност јас имам голем имот, имам знаење, научно искуство, но...”

Док. 55
Поглед на двете страни на “акција за приватизација”

Док. 56
Имотот на Ромите

“ПРАВАТА на РОМСКИТЕ заедници” Издание на Ромската унија на Албанија: “АМАРО ДРОМ”, Тирана, 2001

... Ромите во Лизбериш исто така профитираа од Законот за распределба на имотот. Но за жал, Ромите не ја користеа земјата што им беше дадена од државата бидејќи разни згради се градеа на нивните имоти без дозвола. Народот од северна Албанија градеше таму куќи, заземајќи го нивното земјиште.

Овој настан јасно го покажуваше притисокот врз Ромите кои ги доставија своите проблеми до Лизберишката комуна, Полициската комисија, Народното собрание и дури до Претседателот на Републиката. Проблемот со сопственоста на ова земјиште сега се решава на суд, но за жал секој ден продолжува да се гради на имотот на Ромите без дозвола.

Док. 57
Живот во кампови

Фрагментини земени од пишување на новинарот Гранин Соколај, објавено во весникот “Рејорџажа,” 3 Јуни, 2001

Селими од селото Валбони во областа Тропоја.... “Три години поминаа како сме дојдовме, но не можеме да останеме овде подолго,” - вели Луме - “без вода, без струја, без основни услови за живеење, а сме едно семејство од 7-8 луѓе во една соба....”

“Ги продадов мојата куќа и мојата земја во Дибер. Сега немам каде да одам. Со премногу проблеми треба да останам овде бидејќи сите други патишта се затворени за мене.” Ете што вели еден новодојденец од областа Дибер, Зелел Кози.... Тие сите имаат тетратки во кои ги имаат запишано долговите. Поголемиот дел од населението се спрема за работа но се враќа дома со празни раце. Тие стојат цел ден близу царината во Лапраке или кај Непознатиот војник (споменик во центарот на Тирана), надевајќи се дека некој ќе ги најми.

Док. 58
Мислење на еден политичар

Прашање:

1. Според вашето мислење кои се двете најважни причини поради кои Ромите сè уште не ја добиле сопственоста?

Интервју со г-н. Сабри Годо, Државна Телевизија, на 6.10.2001.

..Весникот “Гласот на народот” последните десет години пишува за некои државни службеници што ограбиле земја на други луѓе, но јас мислам дека ова е “шоу”, бидејќи имотите во цела Албанија не им се враќаат на сопствениците....

..Ниту една влада не може да биде стабилна, ако нема сериозен инвеститор, странски или домашен, не може да вложува свои пари за развој на гранки во економијата што би обезбедило повеќе работни места за луѓето и подобар живот, ако проблемот со имотот не се реши...

Док. 59
Нов закон за сопственост

Сопственички проблеми во дневниот печат: Наслови во весникот “Век”, “Криза помеѓу Парламентот и Владата.”

Лидерот на парламентарната група на Социјалистичката партија бара од владата да донесе закон за сопственост пред Парламентот. Г. Малај рече дека според Уставот, овој закон треба да биде прогласен од Парламентот не подоцна од 28 ноември 2001.

E MËRKURË, 31 TETOR 2001

■ NGJARJE E DITËS

SOCIALISTËT Kryetari i grupit parlamentar të PS-së se sipas detyrimit kushtetues, ky ligj kërkon nga qeveria të sjellë në duhet të miratohet nga Parlamenti parlament ligjin për pronat. Malaj tha jo më larg se data 28 nëntor

Krizë mes parlamentit e qeverisë
Malaj: Qeveria të hartojë ligjet në përputhje me Kushtetutën.

БУГАРИЈА

Док. 60
Обновување на сопственост на недвижен имот

Устав на Република Бугарија, 1991

Член. 17.

- (1) Правото на сопственост и наследство ќе биде гарантирано и заштитено со закон.
- (2) Сопственоста ќе биде приватна и државна.
- (3) Приватната сопственост ќе биде неповредлив.
- (4) Законот ќе ги утврдува одредбите што се применливи на разни единици во државата на општинската сопственост.
- (5) Насилна експропријација на сопственоста во име на државата или потребите на општината ќе биде извршена единствено со закон, под услов овие потреби да не можат поинаку да се задоволат освен со праведна компензација која ќе биде однапред осигурана.

Док. 61
Враќање на сопственоста

Закон за враќање на сопственоста на отуѓен недвижен имот прифатен во 1992 со амандмани од 1995 до 1998.

Член.1., § 1.

Се обновува сопственоста на недвижниот имот, експроприран со закон во големите градови.

Член .3., § 2.

Се обновува сопственоста на сите правни лица, цркви, манастири, синагоги, други верски заедници, културни клубови и училишта, чие земјиште е отуѓено.

Док. 62
Приватизација на индустријата

Бонова картичка

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

БОНОВА КНИЖКА

01402030

05812303

Данни за заявките и преквѐрљанијата

ДАТА	ОПЕРАЦИЈА	СУМА	ПРИЛОЖИ И ПРИМ.
1996	НАУЧНО СЛУЖ	12000	
	ОСТАТЪК СЛОВНО	НАДЕСЕТ ПЕТ ХИЛ И ДВЕ	
	ОСТАТЪК СЛОВНО	ТРИ ХИЛ И СТО СТОТ	
	ОСТАТЪК СЛОВНО	1000	

Док. 63
Масовна приватизација

Веселин Пасев, новинар, Економски магазин, декември 1996.

Постои вистинска опасност за учесниците во масовната приватизација. Пред сè, оние 45000 индивидуални инвеститори можат да останат разочарани во презентирањето на претпријатијата во кои тие имаат акции. Дури и оние со споредливо добри финансиско-економски показатели во 1995 се најдоа во големи потешкотии во 1996. Откако девизниот курс постојано се зголемуваше и по рушењето на банкарскиот систем, беа потресени дури и најстабилните бугарски претпријатија.

Док. 64
Штрајк во Софија, 2001

Слогани:
“ТИЕ СЕ ГРИЖАТ ЗА СВОИТЕ
ВНУЦИ ДОДЕКА НИЕ
ГЛАДУВАМЕ”

“НИЕ ЌЕ ВЕ СИМНЕМЕ И ЌЕ
ВЕ ДАДЕМЕ НА СУД! ДАВАМЕ
ЗБОР”

Повеќе од 300 работници од “Булгаргеомин” го блокираа центарот на Софија вчера. Толпата тргна од кај зградата на Советот на министри и заврши кај Министерството за регионален развој и државни работи. Бугарските работници, кои не добиле никаква плата 8 години, изговараа слогани против власта која се грижеше за интересите на своите внуци, а ги забораваја потребите на сите обични граѓани на Бугарија.

Весник Сјандард, 8 јуни 2001

Прашања:

1. Какви видови сопственост признава Уставот?
2. Кои се главните средства за обновување на сопственоста во периодот на демократска транзиција? Кој може да учествува во овој процес?

Док. 65
Ефектите од Приватизацијата

*Елица Злајчева, Красимир Мерџов,
новинар, весник Дневник 16.2.01*

Во Бугарската национална авиокомпанија, во која израелската Зеееви компанија поседува 75%, не заврши добро. Извршното раководство ја напушти Бугарија (зошто не и самата компанија?), Министерството за надворешни работи ја спречи продажбата на приватното земјиште на авиокомпанија во странство. Никој не сака да ги организира летовите на “Балкан”. Меѓународната асоцијација за воздушен сообраќај најавува да се запре прифаќањето на билети од авиокомпанијата “Балкан”. Еден службеник од авиокомпанијата “Балкан” потврди дека компанијата е во целосен хаос. Според некои сведоци, многу клучни документи, исто така исчезнале кога раководството заминало во Израел....

Док. 66
Ефекти од приватизацијата

*Цвейлилина Венџичева, новинар,
весник Сјандард 22 февруари
2001.*

Двајца магистри влегоа во “Балкан” вчера попладне. Ралица Топчиева и Владимир Петков беа избрани неколку часа порано на еден приватен состанок во Трговскиот сектор на Софискиот градски суд. Одлуката, водена под претседателство на судијата Камуела Ефимова, и е поврзана со барањето доставено од осигурителната агенција “Булстрат” која бара да се обелодени дека авиокомпанијата ќе банкротира. Магистрите ќе работат и ќе соработуваат со фирмата Зеееви сè додека не се донесе пресуда.

Док. 67
Приватизација на банките

Американската осигурителна компанија ALICO, која купи 78.23% акции од Бугарската поштенска банка во 1998, депонирала \$20 милиони за да го зголеми нејзиниот капитал како што е наведено во договорот за приватизација. Минатата недела, легално беа презентирани финансиските резултати од годината кога се изврши приватизацијата. Нето-профитот на 31 декември 1999 е 313 000 ЛВ. Според претседателот на Управниот одбор, Владимир Димитров, овој финансиски резултат е доста скроман. “До сега, профитот на банката бил висок и обично се проценува повеќе од основниот капитал”. Договорот за приватизација од 1998 утврдува дека 10% од профитот на Банката треба да се плаќа на Владата за временски период од пет години.

Весник Капитал, 12.03.2000.

Док. 68
Штрајк во Софија, 2001

Слоган:
“500 РАБОТНИЦИ ОТПУШТЕНИ,
500 ПЛАТИ НЕИСПЛАТЕНИ”

Вчера, со протестен марш, околу 600 работници од рафинеријата “Плама” го блокираа центарот на Софија. Единаесет автобуси ги донесоа штрајкувачите од Плевен во главниот град. Никој од власта на протестите не обрна внимание. Доцна попладнето, службени лица од Агенцијата за приватизација прими нивни претставници.

Весникот Стандард, 22 февруари 2001

Прашања:

1. Кој капитал се користел за приватизација на банките и индустријата (док. 65-66)?
2. Кои се причините за неповолните резултати на приватизацијата (док. 67-68)?

Док. 69
Протест на луѓе без работа против ликвидацијата на претпријатијата, 2001

Слоган:
Сакаме ликвидатори без работа, кои не заработуваат 400 ЛВ

Весник Капитал, 3-9 ноември 2001

© Асен Топев

Док. 70

Има легална несигурност. За време на 11 години демократија, трговските закони се променија неколкупати. Стариот закон за странски инвестиции се промени двапати сè додека конечно не се изгласа новиот закон.

Второ прашање е зошто странските инвеститори не сакаат да купат приватно претпријатие. Еден од параметрите во кои гледаат е нивото на технологија, и ова е лошо. Нашата индустриска технологија е од 80-тите. Исто така, претпријатијата не добиваат никакви даночни олеснувања...

Списание Деловен сџектар, издание 37, декември 2001

Прашања:

1. Какви се условите за странски инвестиции овие денови во земјата?

МАКЕДОНИЈА

Док. 71
Тоа беше Уметничка Галерија, но сега е “Самопослуга”

Осџен, 16. 01.91

Док. 72
Закон за трансформација на претпријатија во државна сопственост (1993).

Прирачник за примена на Законот за трансформација на претпријатијата во државна сопственост, Скопје, 1994

Член 1

Трансформацијата на претпријатието со општествен капитал...се врши со организирање на претпријатието во акционерско друштво или друштво со ограничена одговорност со капитал во приватна сопственост, односно со определен сопственик...Трансформацијата се врши и со продажба на општествениот капитал или на сите средства на претпријатието...

Член 3

Физичките и правните лица...не можат да стекнуваат сопственички права врз природните богатства на Република Македонија, растителниот и животинскиот свет, добрата во општа употреба, како и предметите и објектите од особено културно и историско значење...

Док. 73

Статистички Годишник на Република Македонија, 1991-2001

Во 1990 имало 156.000 луѓе невработени.
Во 2000 имало 361.300 луѓе невработени.
Бројот на вработените се намалува во:
Индустрijата - за 44,5% (околу 92000 луѓе)
Земјоделството - за 48%
Градежништвото - за 47%
Транспорт и врски -за 20%
Трговијата - за 77% туризам и угостителство - за 48%

Прашања:
1.Кои беа првите чекори кон пазарно стопанство во Република Македонија?
2. Кои типови на сопственост не се земаа предвид за време на приватизацијата?

Док. 74

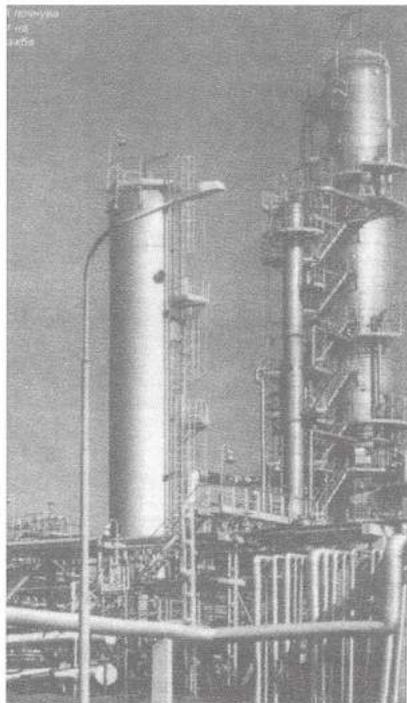
-"Ура, Имаме плурализам!"
- Отказ

Прашање:
1. Што сака човекот да каже?

Осџен, 16. 01.91

Док. 75
Окта - Грчки капитал.

“Стиариј”, 3 септември, 1999

Док. 76

“Задоцнивте. Има овде само неколку фирми. Сите им ги дадовме на Грците.”

“Форум”, 2. 6.2000

Док. 77
Македонски Телекомуникации

Док. 78

Владата подучена од негативниот пример во продажбата на Скопската рафинерија ОКТА од пред две години (таа трансакција се случи во апсолутна дискреција и најважните елементи од зделката се сè уште непознати) која беше третирана како строга тајна, се одлучи на транспарентност во случајот со Македонски Телеком. Медиумите буквално бомбардираа со секакви видови информации и суми пари што биле дадени во странска валута и, без претерување, се направи така да му се врти во главата на Македонецот... Пораката до јавноста беше јасна и недвосмислена.” Ние сите ќе работиме со Телеком на еден исклучително транспарентен начин, односно на најчист можен начин.”

“Македонско време”, јануари 2001,

Док. 79

"Капитал", 11 јануари, 2001

И покрај првите проценки дека приватизацијата ќе се заврши до крајот на 2000, тоа не се случи. Најпроблематичните и најтешките случаи и компании сè уште не се приватизирани.... Агенцијата за приватизација е оптимист дека процесот ќе се заврши успешно. Немаше коментар за оние приватизации што беа утврдени како скандалозни...

Прашање:

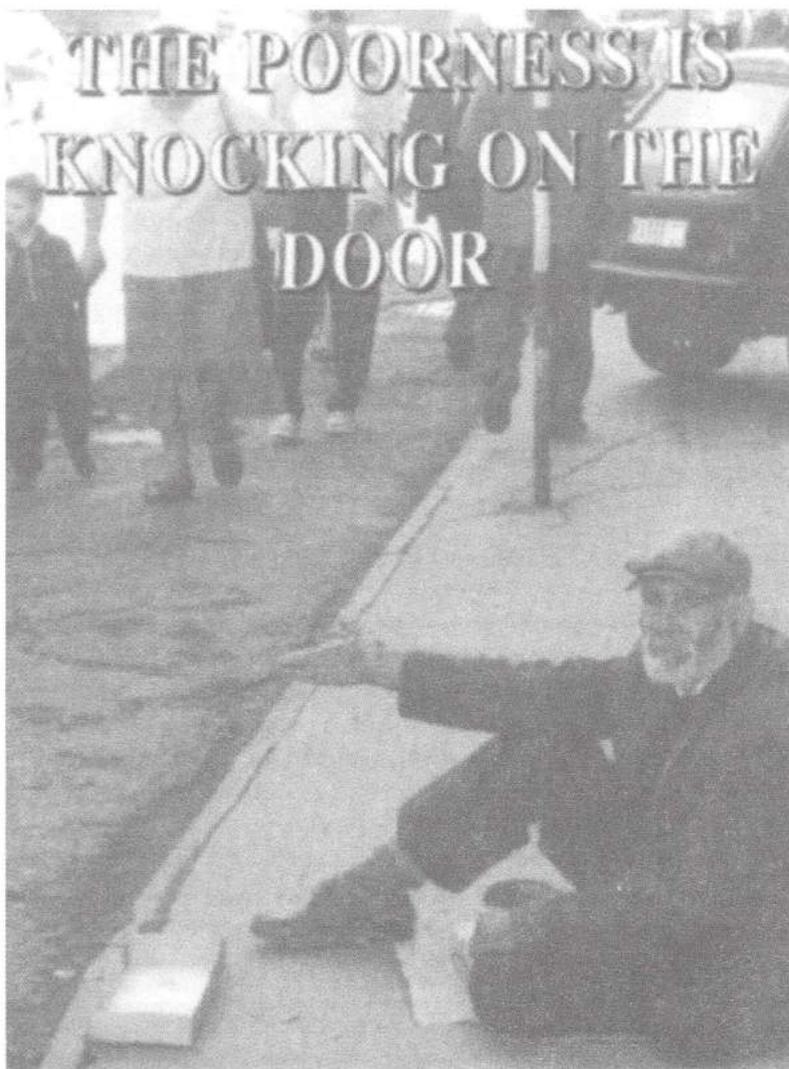
1. Зошто јавното мислење протестираше против приватизацијата на големите компании?

Док. 80

Сиромаштијата тропа на вратаСИРОМАШТИЈАТА
ТРОПА НА ВРАТАТА

Нашето искуство од секојдневната политика, покажа дека оваа влада не е многу заинтересирана за стопанството на оваа земја. Проблемот со стечајот е сè уште присутен, а бројот на работниците што се под стечај е поголем од 40.000!

Според последната статистика резултатите покажуваат и кумулативен пад на индустриското производство, помал извоз, пад на внатрешна продажба...

"Македонско време", јули 2001

Док. 81

Д. Вељковиќ, Рушење на транзицијата, Скопје 2001

Во една анкета за сиромаштијата е наведено: 60% се оние кои велат дека се борат со сиромаштија, 23% имаат егзистенција под минимумот. Поради тоа:

- 23,1% немаат пари да купат храна;
- 38,4% не можат да си дозволат чевли или облека;
- 31,7% не можат да си дозволат скапи работи;
- 5,8% можат да купат скапи работи
- 1% можат да купат сè

Док. 82
Закон за денационализација

Член 2

Предмет на денационализација е имотот одземен по 2 август 1944 година, врз основа на следните закони и други прописи: Закон за аграрна реформа и колонизација... Основниот закон за постапување со експроприраните и конфискуваните шумски поседе..., Закон за национализација на приватните стопански претпријатија... Закон за селско-стопанскиот земјишен фонд на општонародниот имот и доделување земја на селско-стопанските организации... Закон за промет со земјиште и згради... Закон за деловните згради и деловните простории...

Член 16

Недвижност се враќа во сопственост во целост или дел во состојба во којашто се наоѓа на денот на влегувањето во сила на овој закон. Недвижност се враќа како дел, кога не е можно целосно враќање, кога со тоа се согласил барателот и доколку е тоа возможно, ако со друг закон не е поинаку определено.

“Службен весник “на Р.
Македонија, 20/1998

Док. 83

Законот за трансформација на општествениот капитал од 1993 година ја навести денационализацијата. Но, и покрај ваквата определба на државата, постоеја силни отпори кај некои политички фактори и поединци. Затоа граѓаните го формираа Здружението за заштита на интересите на сопствениците на одземените имоти преку кое бараа побрзо донесување на закон за денационализација. Законот беше донесен во 1998 година, но тој не беше прифатлив за некогашните сопственици. Со Законот од 1999 година, граѓаните повторно добија голем дел од одземената сопственост и обесштетување по пат на обврзници и акции. Првите решенија за враќање на сопственоста, им беа врачени на сопствениците на 5.9.2000 година...

Интервју со Василики
Викенџијевиќ, Прејседател на
“Здружението за заштита на
интересите на експроприраниите
имоти”

Прашање:

1. Каков вид на имот беше вклучен во Законот за денационализација?

ЗАЕДНИЧКИ ПРАШАЊА: ПРОМЕНИ ВО СОПСТВЕНОСТА ПО 1989 ГОДИНА

1. Која беше причината за фундаменталните промени во правата на имотот во Албанија, Бугарија и Македонија во годините по 1989?
2. Каков вид промени беа воведени во правата на сопственоста?
3. Какво беше влијанието на овие промени за социјалната грижа на обичните луѓе? Кој имаше корист од овие промени, а кој немаше?
4. Кои беа причините за незадоволителните резултати од приватизацијата?

ЗАЕДНИЧКИ ПРАШАЊА

1. Кои се сличностите и разликите во процесите на трансформација на имотот?
2. Како промените во сопственоста влијаеле во секојдневниот живот?
3. Со какви проблеми се соочувале трите земји во процесот на приватизација?

ИНДУСТРИСКИ РАЗВОЈ

Клучни прашања

1. Како индустрискиот развој влијаел на секојдневниот живот и во позитивна и во негативна смисла?

АЛБАНИЈА

Док. 84
Устав од 1946

*Службен весник, Бр. 19, март
1946*

Член 6

Државата води економски живот и развој врз основа на општ економски план за да се помогнат виталните интереси на народот и да се утврди нејзиниот систем за социјално осигурување, како и да се искористат сите можности и економски сили.....

Док. 85
Устав од 1976

*Службен весник Бр. 5, декември
1976*

Член 25

Државата го организира, управува и развива: Целиот економски и општествен живот со помош на единствен и општ план за да се исполнат дневните потреби и културните потреби на општеството, да се зајакне независноста и заштитата на земјата, со безгрижен пораст и со подобрување на социјалистичкото производство врз основа на напредни техники.

Член 28

Во Народна Република Албанија се забранува да се даваат концесии, да се основаат други економски или финансиски друштва или институции, да се отвораат странски или заеднички монополи од капиталистички, буржоаски или ревизионистички држави, или да се добиваат кредити од нив.

Док. 86
Конгреси на РПА (Работничка Партија на Албанија)

Извештај од конгресите на ПЛА

Првиот конгрес на Комунистичката партија на Албанија (КПА) во 1948. Тој ги одобри инструкциите за 2-годишниот план за стопански и културен развој на земјата за време на 1949-1950.

Седумнаесеттиот конгрес на Албанската работничка партија (1976). Тој ги одобри инструкциите за 5-годишниот план, 1976-1980, каде што главна задача беше забрзано продолжување на социјализмот во земјата за да се направи Албанија напредна индустриско-земјоделска држава во иднина.

Деветти конгрес на Албанската работничка партија (1986). Ги одобри инструкциите за 5-годишниот план, 1986-1990, со кој се утврди понатамошната изградба на социјализмот во земјата.

Док. 87
Раст на вкупното индустриско производство (Државен сектор)

Од "Стиатистички Годишник на ПСРА", Тирана 1990

	1956 - 1960	1961 - 1965	1966 - 1970	1971 - 1975	1976 - 1980	1981 - 1985
Вкупно	2.1	3.4	5.7	9.4	12.7	16.2
Некои индустриски подрачја:						
- Јаглен	2.2	2.8	5.0	7.1	9.5	13.4
- Електрична енергија	3.0	5.6	13.8	26.3	46.8	68.3
- Хром	2.7	3.7	5.2	9.3	13.5	19.5
- Бакар	1.9	5.6	26.2	40.8	59.1	108.2
- Железо-никел	1.0	3.5	8.4	10.9	24.0	39.6
- Хемиско	5.0	13.3	76.4	132.5	258.6	367.6
- Техничко	2.2	5.0	15.3	37.5	60.8	91.4
- Лесна индустрија	2.3	3.6	5.8	8.5	10.7	12.8
- Прехранбена индустрија	1.7	2.8	3.7	5.4	6.6	7.8

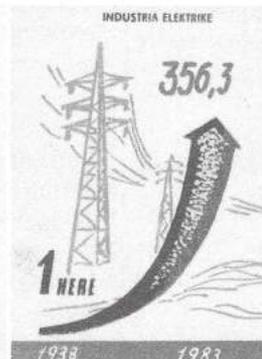
Док. 88
Одделение на машинската
индустрија

Док. 89
Просторија со турбини во хидро-
централата во Фиерза и
хемиска фабрика

Док. 90
Машинска, електрична и
хемиска индустрија

Прашање:
1. Кои беа најразвиени подрачја на индустријата за време на 1956-1985?

Док. 91
На браната на Фиерза хидро-
централата (Секавање), 1980

Прашање:
1. Кои беа мотивите на интелектуалците во градењето на важни индустриски објекти?

“...Тешка машинерија, како што се булдожери и тешки камиони се користеа за работа нон-стоп, дење и ноќе, за да се изгради голема брана. Квалитетот на работата строго се контролираше од стручњаци и главни инженери, а честопати дури и од планерите на браната. Меѓу нив, беше истакнатиот проф. Фарудин Хоџа, кој не учеше дека секој дел од браната треба да биде добро стегнат. Посебно внимание требаше да им се посвети на деловите каде што глината се поврзуваше со ерозивната страна на планината, каде што секој сантиметар од карпата се чистеше од прашина со четка. “Слушај ме, Васо, - професорот рече еден ден - јас не се грижам за мојата одговорност како дизајнер, ама ти треба да бидеш свесен дека дури и мал дефект, или негрижа може да има силни последици кога езерото е полно со вода. Стишувајќи го гласот, - тој продолжи, - ние ја градиме оваа хидроцентрала со пот и пари на нашиот сиромашен народ”.

Инџервју со Инж. Васил Нишкџ
Тирана, 2000

БУГАРИЈА

Док. 98
Економска политика на Комунистичката партија

Декларација од Централниот комитет на Бугарската работничка партија (комунисти) за економската политика на партијата, усвоена на 28.9.45

Бугарската работничка партија која владее со Татковинскиот фронт ја гледа својата главна задача како олеснување и забрзување на економскиот развој на Бугарија на таков начин што Бугарија набрзо станува модерна, успешна индустриска и земјоделска земја.

Док. 99
Двегодишен економски план: усвоен на 1. 4. '47

Прашања:

1. Која била причината за цртање на овој постер?
2. Каква е пораката на постерот?

Слоган:
ДВЕГОДИШНИОТ ЕКОНОМСКИ ПЛАН ЌЕ ГО ЗГОЛЕМИ ЗЕМЈОДЕЛСКОТО ПРОИЗВОДСТВО ЗА 34%

Георѓи Аџанасов, 1947.

Док. 100
Првиот петгодишен економски план 1949-1953

Извадок од Овдешните инструкции усвоени на VI конгрес на Бугарската комунистичка партија, (25 февруари-3 март 1954)

Големото национално собрание утврди дека главната задача на петгодишниот национален економски план за 1949-1953 е формирање на социјалистички фондови во Бугарија со помош на електрифицирање и индустријализација на земјата, соработка и модернизација на земјоделството и занаетчиството, елиминирање на капиталистичката класа во индустријата, транспорт и трговија, да се отфрлат - и преку масовна соработка - да се елиминираат кулаците како експлоатирачка сила во земјоделството.

Док. 101
Планирана економија

Годишен план
 Три месеци

- Ајде да го исполниме планот
- Полека. Има еден друг.

- Хайде да го исполним!
- Защо даваш зор. Има още един.

Дончо Донеv, 1962

Док. 102
Субвенции за економијата

Тодор Кузмов, весник Народна младеж 8 септември 1962

Док. 103
Советски стручњаци во Бугарија

Јулиа Пискулијска, Павла Раковска, новинарки, Списание, Жената денес, издание 5, 1976

Еве што Марусиа Тодорова, инженерка во текс-тилната фабрика “Ернст Телма” во Софија, вели: “Дојдоа некои советски ткајачи. Тие одговорија на сите прашања многу стручно - политички, економски и технолошки. Тие зборуваа со самоверба. Понекогаш се срамеваме од нашите луѓе кои беа на водечки места. Значи ова е обврска на нашите синдикални комитети, партиски организации, раководен персонал”.

Док. 104
Советски стручњак Чтирјова, советски ткајач, го пренесува своето искуство

Умејник Венеџа Пејрова, 1953

Прашања:

1. Кои беа целите на национализацијата и планска економија? Дали можело да се постигнат?
2. Кои негативни страни на економската политика на Партијата се одразуваат на карикатурите?
3. Каква била улогата на советските стручњаци во бугарскиот економски живот? Каков бил односот на бугарските работници кон нив?

Док. 105

Секојдневниот живот на луѓето

Гусум Мусафова Бајрамова, одличен работник при Министерството за лесна индустрија, најдобар стручњак, плетачка во фабриката "Орфеј", Карјали

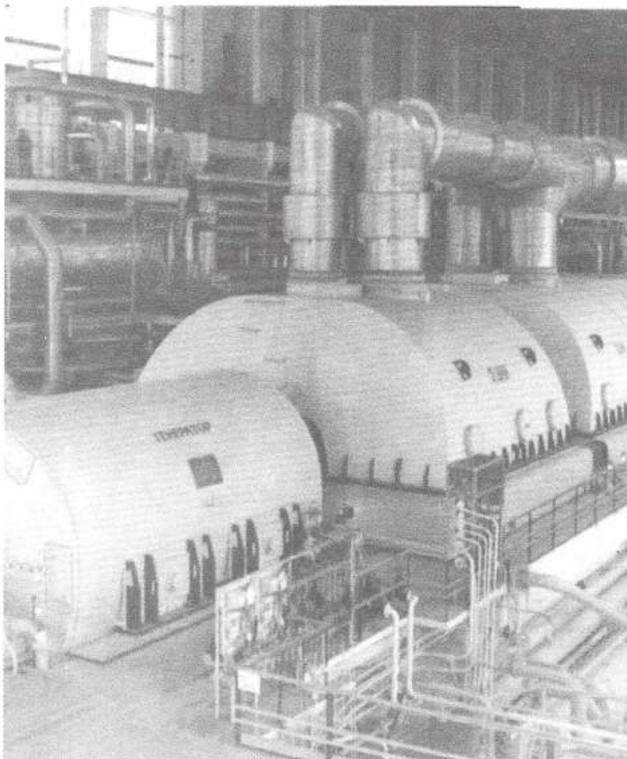
Извадок од најсоби "Две конфесии", часопис, "Жената денес", издание 5, 1976.

Не можам да сфатам како мојот живот се промени и тргна по друга насока. Кога бев дете сакав да пеам. Сакав да продолжам со учењето во Пловдив. Сакав да учам на музичкото училиште но мајка ми не сакаше да слушне за тоа. Татко ми не можеше да ја убеди. Таа велеше дека сум женско и не треба да се одделувам од дома. Имаше работа во задружната фарма за мене. Не бегав од работата но сакав да работам со задоволство. Но никој не мислеше на тоа. Во семејството бевме пет деца. Така садев тутун, потоа работев како куварка во градинка каде што пеев со децата.

...Почнав да зборувам за мојата сегашна работа. Беше многу тешко на почетокот. Имавме тримесечен курс во градот Карјали, а практична работа во Габрово. Имаше само еден работоводител и тој не можеше да ги поправа сите машини. Ова беше најдобар начин за некој да учи. Сега можам да поправам машини со затворени очи. Ми треба само штрафцигер. Работам на пет наместо на три машини. Во една смена можам да произведам 36 килограми памучен конец наместо 28 килограми со машина.... Обучувам повеќе од 90 приправници и сакам да ги научам на најтешката лекција - како да ја сфатат важноста на нивниот труд за нашата земја и големата одговорност да се стане член на работничката класа. Целта не е само високиот процент туку исто така една нова свест и чувство за одговорност. Мислам дека секоја личност се раѓа двапати. Еднаш од мајка, а вторпат кога таа успева да најде значење на својата работа. Јас го открив тоа. Поради тоа сакам да пеам кога работам. Моето срце се радува, а машините пеат со мене. Тие се како луѓе. Секоја со свој глас...."

Док. 106

Индустриски развој во социјалистичкиот период

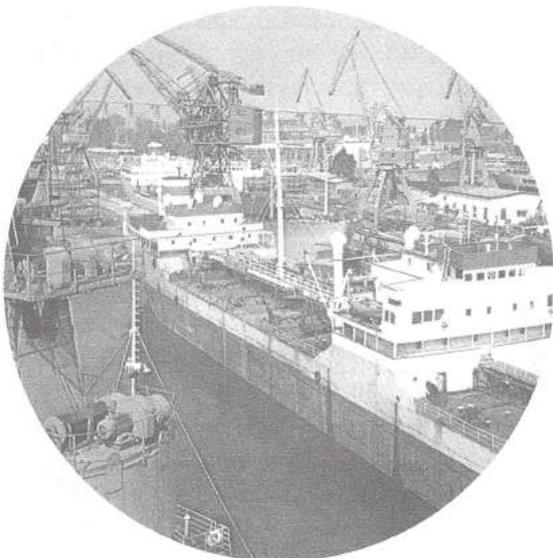
Нуклеарна централа во Козлодуј, сликано во 1978.

Док. 107

Првиот бугарски космонаут Георги Иванов со својот советски колега Николај Рукавишников - капетан на Советскиот вселенски "Сојуз 33", 10 Април 1979.

Док. 108

Бродови од разни земји укотвени во пристаништето Варна на Црното Море, 1984

Док. 109

Електрички колички за извоз во 80-тите

Прашања:

1. Кои нови претпријатија се формираат во Бугарија за време на комунистичкиот период?

МАКЕДОНИЈА

Док. 110

Говор на Тито, Прв конгрес на Обединетиот сојуз на антифашистичката младина на Југославија, 16.11.1944

...Денес нашите железници се разорени, треба да се градат железници. Нашите мостови се срушени - треба да се градат мостови. ...Имаме стотици и стотици тешки неволји, стотици задачи кои мора да ги решиме...

Док. 111

Изградба на железничка пруга во 1945

Док. 112

Во расчистувањето на пустошот на железницата, најпрво беше оспособена една локомотива од стојалиштето Превалец која послужи при расчистувањето на тунелот Превалец. Неексплодираните бомби од вагоните во овој тунел ги ваделе заробените Германци. Втора група работници истовремено работеше на расчистувањето на Ложилницата и Колската работилница. Беше оспособена водостаницата и се почна со работа на линиите кон Гевгелија, Кочани и Скопје. Во прво време успеавме да ја пуштиме во сообраќај линијата од “Браќа Кошулчеви сè до Кочани. Тука сообраќаа два-три специјални камиони способни да се движат по пруга и да влечат по неколку вагони. Со нив се превезуваше стока и патници

По сеќавање на Мирослав Јовановски, од Велес

Док. 113
Компаративен приказ на индустријата во 1945

М. Филиповиќ, “Обновување на индустријата”. Прв биланс, Белград 1946

	Македонија	Словенија
Фабрики:	140	1.094
Претпријатија:	163	1.222
Работни места:	8.873	87.113

Док. 114
Македонска индустрија во 1945

Статистички годишник на Социјалистичка Република Македонија, 1990

Македонија	31.03.1945	31.12.1988
Фабрики	140	811
Работни места	8.873	210.860

Прашања:

1. Зошто транспортните услови биле лоши по Втората светска војна?
2. Што покажува док. 113 за индустрискиот развој во Македонија?

Док. 115
Доброволна акција (1948)

Док. 116

Ти се обраќам тебе, младино на Југославија, да бидеш носител на работното воодушевување, да бидеш пример на упорност и самопожртвуваност во изградбата на нашата земја како што беше пример во четиригодишната борба за слобода, како што во минатата 1945 година беше пример во работата за обнова на земјата...

Новогодишна порака од друѓарот Тито за 1946 година, “Нова Македонија,” 1.1.1946

... Да направиме сè 1946 година да биде година на големи победи во обновата на нашата земја, да се зголеми еланот и доброволната работа уште повеќе во однос на 1945 година.

Док. 117
 Заедничко оро на младината во доброволната масовна акција “Мариово 76” пред споменикот “Македониум” во Крушево

Док. 118

Гордост на бригадирите од младинската работна бригада “Велјко Влаховиќ” од Качаник се браќата Шеху - запишаа новинарите кои известуваа од акцијата. Беа четворица - Ејуп, Исет, Даут и Осман. Најстариот, дваесетидеветгодишниот Исет, има дури три деца, но тоа не го спречи да дојде на акција. Сака да работи... Слободанка Остоиќ, ученичка од Плоче (Хрватска) запишала: “По некој ден поаѓам за Корчула, Сплит и Загреб, но наместо тоа, повеќе би сакала повторно да сум на единаесеттиот километар на нашиот пат, во кал до колена”.

Акција е тоа кога бригадирите од “Бранко Баиќ”, по враќањето во Инѓија, најпрвин ќе ја запеат “А бре Македонче...” или кога бригадата “Злетовски рудари” на плоштадот во Пробиштип ја запеаја албанската народна песна “Рока Мандолине”.

Билтен на доброволна масовна акција “Мариово 76”

Прашања:

1. Зошто луѓето и младината учествувале во доброволните масовни акции?
2. Каква била основната цел за организирање на такви масовните акции?

Док. 119

Првата парна машина, беше оспособена со големите заложби на железничарите од скопската моторна хала. (1945)

Док. 120

Новата железничка станица во Скопје во 1981

Прашање:

1. Направете споредба на луѓето во 1945 и 1981?

Док. 121

Закон за петгодишен план

Прашања:

1. Што разбирате под терминот “социјалистички сектор”? - да се објаснат овие состојби.
2. Зошто стопанството се вика национално стопанство?

Службен весник на ФНРЈ, 36/1947

Член 1

Цел на Петгодишниот план (1947-1951):

- да се отстрани економската и техничката застареност;
- да се зајакне стопанството и одбраната на замјата;
- да се зајакне понатамошниот развој на социјалистичкиот сектор на народната економија, како и новите производни односи што произлегуваат од тоа, и да се подобри на социјалната грижа на работниците....”

...Основата на развојот за народната економија ја планира индустријализацијата и електрификацијата со помош на модерни технички методи, а особено изградба на тешка индустрија како главен услов за развојот на сите други стопански гранки.

Док. 122

Секавање на Крстије Црвенковски,
Скопје

Судирот со Информбирото во 1948 година го успори реализирањето на Петгодишниот план зашто Советскиот Сојуз и неговите сојузници ја откажаа ветерната помош за идустрјализација на Југославија. Настапи тешка економска блокада. Издатоците за војската не зголемуваа. Заради блокадата, реализацијата на планот не беше можна, а индустријскиот развој на Македонија беше успорен. Македонија како претежно аграрно подрачје требаше да ја снабдува поразвиената индустрија на север со суровини и со земјоделски производи. Границите со Албанија, Бугарија и Грција речиси целосно беа затворени. Македонија стана еден од најзатворените региони во Европа.

Док. 123

Петгодишен план - декларација (1949)

“Ќе го исполниме планот со свои сопствени сили.”

Док. 124

Архив на Југославија, 40-39,
Зайсник од Сосијанокот на
Економскиот совет, говор на
Борис Кидрик - Прејседател на
Советот на ФНРЈ, 16.2.1951

Нашата трговска политика пред сè е ориентирана кон намалување на цените на земјоделските производи.... Поради фактот што селата имаат многу пари, ние мора да ја започнеме оваа трговска политика со високи цени за индустријската стока....Иако има многу пари во селата, наскоро ќе дојде време кога селанецот ќе нема пари и ќе биде принуден да ги изнесе своите производи на пазарот...

Док. 125

Интервју со Диме Бојановски -
Дизе, Министар за земјоделство
во 50-тите

Еден од основните финансиски извори за индустријализацијата беше земјоделството. Екстра профит од земјоделството се извлекуваше преку задолжителниот откуп на земјоделски производи (1945-1953) како и со политиката на т.н. “ножици на цените” кои во периодот 1945-1991 година беа отворени во корист на индустријските производи.

Док. 126

Архива на ЦК СКЈ-Белград, ЦК-
КПЈIII/60, Зайисник од
сосијанокош на ЦК КПЈ, 25.8.52,
Бриони

Еден од основните финансиски извори за индустријализацијата беше земјоделството. Екстра профит од земјоделството се извлекуваше преку задолжителниот откуп на земјоделски производи (1945-1953) како и со политиката на т.н. “ножици на Првиот петгодишен план не дал развојни можности за Македонија...Македонија релативно заостанува во рамките на Југославија...Има сè на сè само 10.000 работници. Не се работи за ова или она претпријатие туку за стопанскиот развој во целина...Тито тоа го оправдуваше со надворешната опасност, дека во 1952 година не мо'е да се помогне поради девизните тешкотии, потребите за војската итн....

Док. 127

Н. Узунов, Спјојансјивош на
Рейублика Македонија, 1945-
1990, Скопје 2001

Веднаш по Втората светска војна, Македонија сè уште беше аграрна земја, иако започна процесот на индустријализација. Во 60-тите таа стана аграрно-индустриска земја, а во 70-тите индустриско-аграрна, со тенденција да стане индустриска, а земјоделството да има минимален процентуален удел во целото стопанство... Движењата не беа лесни и имаше дури депресији во последните години. И покрај тоа, во целост, трансформацијата за време на периодот 1945-1990 беше многу побрза од порано, особено до 1980.

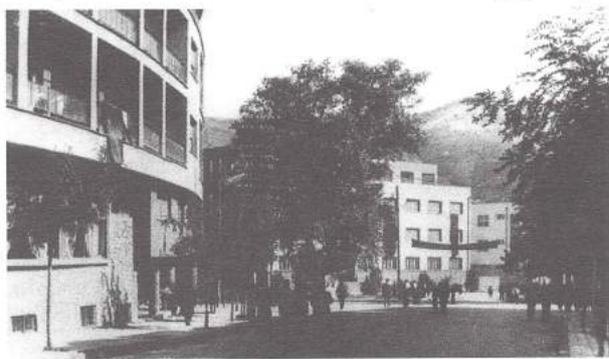
Док. 128

Саармало во Титов Велес - стар изглед (1945)

Док. 129

Саармало во Титов Велес - нов изглед (1975)

Прашања:

1. Зошто Македонија беше чекор назад во индустријализацијата?
2. Како меѓународните односи влијаеја на економскиот развој на Југославија?
3. Какви беа резултатите од македонскиот индустриски развој по 1945?

ЗАЕДНИЧКИ ПРАШАЊА

1. Кои беа разликите во процесот на индустријализација помеѓу периодот на приватната сопственост и национализираната индустрија?
2. Комунизмот работеше со петгодишните планови. Што значи тоа? Зошто тие го користеа овој систем?
3. Какви беа бенефициите и незгодите на петгодишните планови?
4. Кој економски модел служеше како пример на развојот на економскиот систем во Албанија, Бугарија и Македонија?
5. Какви промени се случуваа како резултат на индустријализацијата и модернизацијата во животот на земјоделците, индустриските работници, младите луѓе, службениците, жените или малцијствата, итн.? Кои беа сличностите и разликите во трите земји?
6. Кои се непосредните и долгорочни ефекти на индустрискиот развој за време на социјалистичкиот период?
7. Зошто пропадна социјалистичката економија?
8. Какви беа непосредните резултати од приватизацијата за животот на обичните луѓе?
9. Споредете го социјалистичкиот систем на економија со сегашниот систем. Какви се предностите и слабостите на двата система?

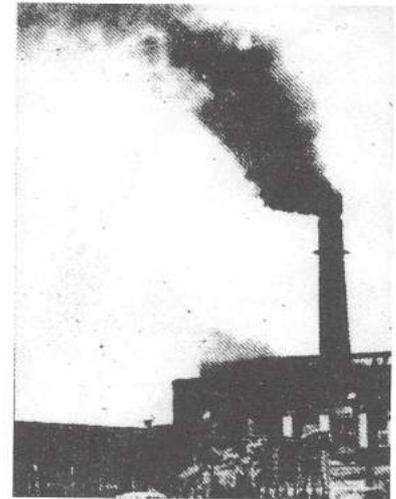
ЖИВОТНА СРЕДИНА И СОЦИЈАЛНИ ЕФЕКТИ ОД ИНДУСТРИЈАЛИЗАЦИЈАТА

АЛБАНИЈА

Док. 130
Загадување на животната средина

*Веселин Пекули часопис
"Панорама"
Бр.10,1991*

Иако не се знае точниот датум, симптомите покажуваат дека животната средина во нашата земја, особено близу индустриските места, е загадена над дозволените максимални стандарди. Железарите во Елбасан го "голтаат" воздухот со токсична прашина и гас, земјата и реката Шкумбин се полнат со индустриски отпад кој содржи фенол и амонијачни супстанции. Отпадот од фабриката за трактори тече во реката Лана, во Тирана, нејзиниот отпад содржи хром и масла за подмачкување.

Штетен чад

Хемиската компанија во Драч испушта 1350 тони хлороорганиско ѓубре и 400 тони бехроматични отпадоци во земјата секоја година. Технологијата на нашите фабрики за производство на хартија (Каваја, Леца) предизвикува ниво на загадување еднакво на она што го прави еден град со 10 - 12 000 жители за секој тон произведена хартија.

Во нашата земја, имаме многу случаи на работници кои се заболени од олово, на пример, во фабриката за акумулатори Берат, потоа живата од фабриките за сода и ПВЦ, хроничен бронхитис во железарите и фабриката за трактори, итн.

Док. 131
Населението во Фиери има двојно загаден воздух

*Владимир Муцај, стипучеак за
живојнна средина*

...Воздухот кој го дише населението на Фиери, одамна ги има надминато дозволените стандарди на загадување. Без да забележат, тие вдишуваат воздух кој е загаден двапати повеќе од предвидените стандарди.... Нивоата на загадувањето на воздухот во три реони во регионот на Фиери се премногу високи како резултат на застарената технологија на преработка и потекло во индустријата за масло....

...Поради загадувањето на воздухот, жителите на Фиери страдаат повеќе од бронхитис, предизвикан со блокада на горните дишни патишта....

Док. 132
Албанската телеграфска агенција за загадувањето

Телејексџи, 12 февруари 2002

Нерегулираното користење на речните корита за испуштање на цврсти отпадоци ја уништува животната околина. И покрај заложбите за ограничено користење на речните корита, оваа појава се случува во голем дел. Стручњаци од Албанскиот геолошки завод најавуваат дека најопасни реони се оние што се близу главните речни корита во нашата земја, крајбрежните зони и лагуни. Според една студија изработена од ИСТН (Институт за технолошки студии за изградба), во текот на минатата година, 78% од цврстиот отпад што се исфрла во реките е незаконски.

Док. 133
Последици од затворањето на
индустриските претпријатија

*Проф. д-р Суло Хадери, итн.
 "Албанско Ситијанство во
 транзиција 1992 - 1999",
 Издавачка куќа Пеџи, Тирана
 2000*

По 90-тите, стапката на невработеност драстично се зголеми. Значителниот пад на производството и затворањето на претпријатијата влијаеше на порастот на невработеноста. Големите градови се особено погодени од невработеност, каде што проблемот достигна огромни размери.

По миграционите движења на популацијата, особено на далечното селско население во големите градови, како што се Тирана и Драч, моравме да се справуваме со пренаселеноста до оние размери што никогаш пред тоа не биле видени во овие градови. Движењето на народот не беше резултат на реални барања на работниците во градовите, и поради тоа овие преселби придонесоа за зголемена невработеност на луѓето во градовите. Зголемувањето на бројот на невработени луѓе, исто така, доведе до затворање на многу производни објекти, кои повеќе не беа профитабилни под услови на пазарно стопанство.

Прашања:

1. Што предвидуваат новите закони за стопанството и какво влијание ќе имаат тие на индустрискиот развој?

Док. 134
Жените и работата

*В. Куме, Ш. Љаци,
 Студијата беше објавена во
 "Журнал за Источноевропскиот
 менаџмент", Том 2,, 1997*

Една студија за 50 претпријатија, која е водена и се однесува за жените, ја презедоа професорите од универзитетот во Тирана и ги анализираа односите на жените како менаџери односно сопственици. Оваа студија ги нагласува проблемите за статусот на жените во работата. Врз основа на список на стопански претпријатија, објавен од ИНСТАТ во 1998, само 17.5% од приватните претпријатија се управувани од жени. Оваа појава е поврзана со низа фактори. Жените во албанското општество продолжуваат да страдаат од некоректна поделба на работата во семејството, особено од принудната поврзаност со одгледување на децата. Ова предизвикува потешкотии за нив и да учествуваат во работата поради ограничувањата на времето....

Ако ги земеме предвид овие потешкотии, не изненадува фактот што претпријатијата со кои управуваат жени повеќе се концентрирани во трговијата (околу 65%), и услуги (околу 25%) а помалку во производството, градежништвото, и тн. Податоците покажуваат дека 85% од претпријатијата на жени се лоцирани во градските реони, а само 15% во селските.

Док. 135
Претседателот на Република
Албанија г. Реџеп Мејдани со
деловни жени

Док. 136
Шнајдерски курс

Док. 137
Фризерски курс

Док. 138
Мислење на една деловна жена

Прашања:

1. Со каков вид на потешкотии се соочуваат жените кога се вклучени во приватни претпријатија?

...Јас сум всушност сопственик на три мали индустриски претпријатија. Со напорна работа и големи заложби и соочена со конкуренцијата од странска стока, успеав да произведувам и да тргувам со конфекциски производи за семејна употреба, не само во Албанија туку и во некои други земји. Мислам дека само производи со гарантиран квалитет кои ги исполнуваат меѓународните стандарди ќе создадат можност за нас, албанските бизнисмени, за да ги зголемиме профитите, а следствено на тоа, да инвестираме во проширување на производниот потенцијал, а со тоа да создаваме нови работни места за нашите луѓе. Да се инвестира во Албанија, за земјата и за доброто на народот, значи да се исполни граѓанската и патриотска должност....

...Во периодот на социјализмот, работев како машински инженер во едно големо државно претпријатие. Имаше многу индустриски објекти во тоа време, како што се погони, фабрики, рудници, хидроелектрични центри, градилишта, итн. низ цела Албанија, а тоа беше добро бидејќи луѓето беа вработени, се изградија нови урбани центри, училишта, општествено-културни објекти, итн. Но, користењето на старата технологија, на пример, во Железарата Елбасан, и недостатокот на сировини, особено после целосната политичка и економска самоизолација од страна на владата во тоа време, доведе до пад на производството како во квалитет така и во квантитет.

Интервју со една деловна жена

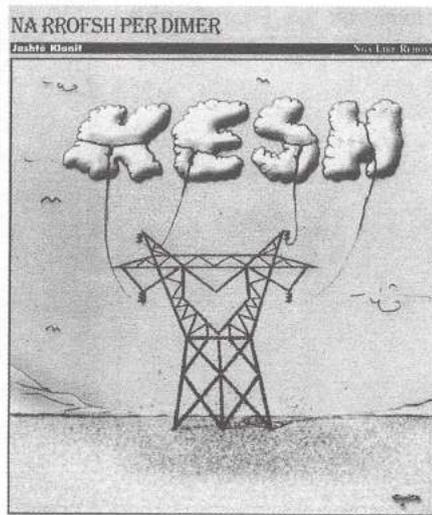
Док. 139
Плати

LEK	1997	1998
Минимална службеничка плата	4400	5800
Просечна месечна плата	9558	11509
Парична социјална помош	2500	2500
Максимална пензија		
Урбана средина	6500	8000
Рурална средина	1248	1248

Прашање:

1. Какво мислење можете да дадете за официјалната минимална плата во 1997-1998, и како таа влијаела на животот на луѓето?
2. Каков коментар можете да направите за натписот на илустрацијата?

Док. 140
Актуелен Хумор

Да живее зимското време!

KESH - Албанско електростопанство

БУГАРИЈА

Док. 141
Ефект од индустријализацијата на животната средина

Љубомир Констјантинџинов.
Стисание Природа и знаење,
современи новинари, издание 1,
1995

Јавниот пристап до некои владини документи од периодот на 1960-1989 даде вистинска слика на еколошките штети направени во Бугарија во тоа време. “Социјалистичкиот тип” на индустријализација уништи многу големи региони обработливо земјиште. Само фабриката Кремиковци претвори повеќе од 50,000 акри обработливо земјиште во пустош, истоварувајќи дневно по 1 тон отровни материи за секој граѓанин во Софија. Пред неколку години, повеќе од 200 тони отровна прашина, 117 тони сулфурен диоксид, 114 тони феноли и цијаниди, 822 тони троска, и најмалку 2653 тони други отровни отпади се истоваруваа дневно низ полињата околу Софија и самиот главен град. Овие токсини ослободени од овој индустриски “диносаурис” го загадуваа околното земјиште скоро три пати над прифатливата стапка на арсен и најмалку триесет и еден пат над нивото на олово. Повеќе од 82,000 акри обработлива земја околу Софија е загадена од тешки метали.

Енергијата зазема прво место во нивото на загадување. Таа е одговорна за скоро 90% од вкупната емисија на прашина и 74% емисии на јаглерод диексид. Потоа следи металургијата со повеќе од 17% допринос на вкупната прашина како и загадувањето со сулфурен и азотен оксид. Трето место зазема моторниот сообраќај - 4%. Хемиската индустрија (3,5%), а потоа производството на градежни материјали. Компонентите на токсичниот воздух над градот Софија е 740% повеќе од стандардната заштита, во областа Часково - 360%, во регионот на Варна - само 8% над стандардната заштита.

Док. 142
Металуршки комбинат “Кремиковци”

Податоци од Годишниот билтен
за Животната средина во
Република Бугарија, С., 1999.

Токсичниот отпад во Бугарија во 1999 е регистриран во 706,044 тони. Ова е за 29% повеќе од бројката во 1998. Триесет претпријатија испуштаат 92% од целиот токсичен отпад во земјата. “Кремиковци” со 250,127 тони е најголемиот загадувач.

Док. 143
Невработеност во Бугарија во периодот на демократската транзиција

Весничкиот Труд, 29.05.2001

На крајот на 1989 невработеноста беше непозната појава во Бугарија. Во почетокот на периодот на транзиција, бројот на технолошкиот вишок беше 45,770, или во просек 1,2% во 1990. Според официјалните статистички податоци, во Април 1997 бројот на невработени беше 584,851 или 15,6%.

Затворањето на претпријатијата загубари доведе до појава на огромен технолошки вишок. Сопствениците на еден број приватизирани работнички здруженија не ги исполнија своите обврски да обезбедат работни места во голем степен, правејќи илјадници луѓе да станат технолошки вишок. Новите 50,000 работни места во 1997 не се материјализираа.

Рапорт даден

Когато се разбиваха основите

До крај на 1989 г. безработицата беше непознато явление во Бугарија. В началото на прекода бројот на скратените е 45 770, или средно 1,2% за 1990 г. По данни на официјалната статистика през април 1997 г. без препитание у нас са били 584 851 души или 15,6%.

Впоследствие закривањето на губеци предпријатия доведе до големи скратици. Новите сопственици на много раздрожени дружества - РМД-тата, масово не изпълниха ангажмента си да разкрилат работни места, а уволниха хиляди хора. Обещаните през 1997 г. 250 000 нови работни места не бяха разкрити.

година	безработни	процент
1997	536 704	14.0
1998	466 483	12.2
1999	527 058	13.6
2000	693 481	16.4
2001 април	707 793	18.51

Според синдикатите в момента безработните всъщност са над 1 милион, тъй като част от тях са в сивата икономика.

Док. 144
Судбина на некои млади Роми во Бугарија, 2002

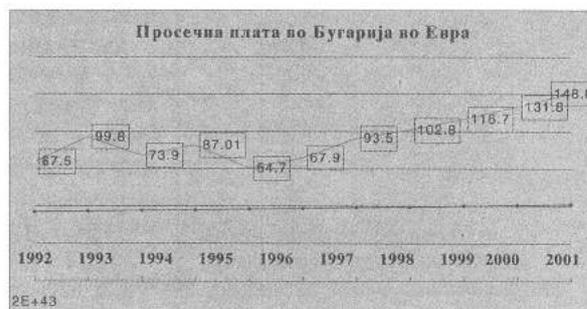

Док. 145

години	Невработени во %
1992	15
1993	16.4
1994	12.8
1995	11.1
1996	10.9
1997	14.1
1998	12.2
1999	13.8
2000	18.4
2001	18.51

Податоци од Националниот завод за вработување

Док. 146

Док. 147

Прашање:

1. Како индустрискиот развој влијае на секојдневниот живот на луѓето? (док. 141-148).

Роса Чакарова, работничка во цементарата Гранитоид плаче: “Мојата мајка работеше овде но таа умре од рак на плука. Мене ме отпуштија од работа.”

Часопис Сега, издание 23, 19.6.2001

Док. 148
Историјат на успешна компанија во Бугарија

*Друштво со ограничена одговорност

1 Март 1934 - Се основа едно партнерство за производство на калај и монтажа.
 1952 - Претпријатието се специјализира во производство на спојки во водостопанството.
 1968-1970 - Обнова и воведување на италијанска лиценца за производство на цела лепеза санитарии и монтажи за домаќинство.
 Април 1992 - се оформи компанија со здружен капитал со американска стандардна фирма. Се регистрира под името VIDIMA IDEAL, Ltd.*
 1997 - се основа акционерско друштво “Видима” АД.

МАКЕДОНИЈА

Док. 149

*Либерал-демократиска лига
изборна кампања, 1998*

Дури и да успее општествената трансформација, дури и да се остварат економските реформи, Македонија нема да стане пристојно место за живеење доколку не успееме да го сочуваме воздухот чист, водата незагадена, почвата неконтаминирана, доколку не успееме да го сочуваме здравјето на потомството...Премногу долго политиката во Македонија ја третира животната средина како ресурс кој трае бесконечно...

Док. 150

“Тоа не е тунел низ Алпите. Тоа се градски депонии...”

Осјен, 29.11.1987

Спиро Зајков

Док. 151

Индустијализација и урбанизација

Интервју со Кристијан Црвенковски

Интензивниот економски развој предизвика механичко движење на населението. Населението од селата започна да се преселува кон градовите. Појавата на приградските и неурбанизираните населби ги оптоварија градовите со поголеми комунални проблеми.

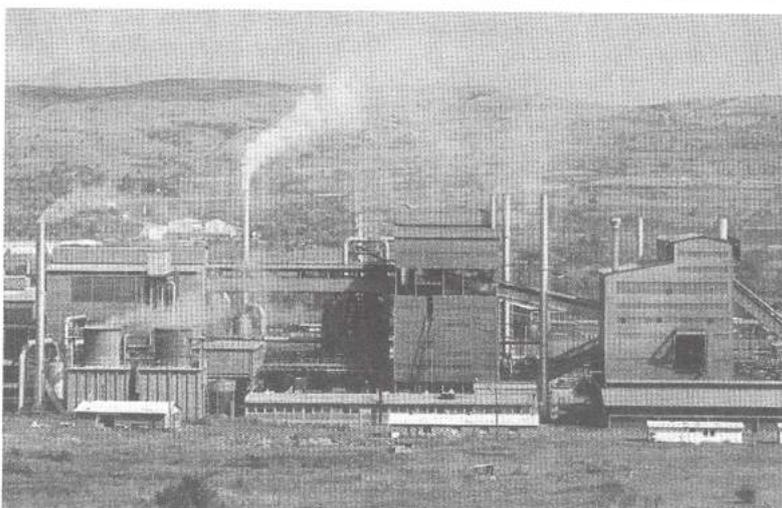
Док. 152

“Заштита на животната средина” Тийов Велес, 1990

При технолошките процеси во топилницата за олово и цинк “Злетово” во Велес, се испуштаат сулфурни гасови, чад, олово, кадмиумов цинк и прашина што го загадуваат градот и неговата околина, особено ако се земе предвид колку е близу фабриката до градот, правецот на ветерот, и дека останатиот дел од индустријата е лоциран во самиот град.

Док. 153

Топилницата за олово и цинк во Велес

Док. 154

Соочување со вистината,
"Вардарски глас" 2 август 1990

Високиот степен на загаденост како и атмосферата во градовите се влоши со течното гориво кое содржи висок процент на сулфур, кое се користи во котланите за централно греење, индивидуалните моторни хали и во транспортните возила. Покрај загадување на воздухот, друг постоечки проблем е нивото на бактерии во водата за пиење. Загадувањето на водата предизвика масивен помор на риби во реката Вардар двапати во јули 1990. Спортското риболовно друштво "Бабуна" организира средба на плоштадот во "Саармале" во Велес под име "Средба на вистината" каде што беа поставени барања за оние што се виновни за големата еколошка катастрофа да бидат откриени.

Док. 155
Работниците на улица

"Сокол овде, повторно имаме пречки на патот кон комунизмот."

Осџен 1.08.1987

Док. 156

Н. Узунов, Стојансковиќо на
Република Македонија 1945-1990,
Скопје 2001, стр. 374

Дел од населението што живее во градовите и поголемите градови се зголеми од 26.1% во 1953 до 58.0% во 1991. Но имаше аномалии. Трансформацијата ја намали претходната аграрна (рурална) пренаселеност но ја зголеми урбаната; стапката на регистрираната невработеност се зголеми од 3.8 отсто во 1961 на 11.8 отсто во 1990; високата невработеност во градот (домаќинки без квалификации) останаа нерегистрирани; имаше пораст во економска миграција (вработување во странство); невработеност во индустријата и јавната администрација; итн.

Док. 157
"Тие се ништо"

Нема струја
Нема суровини
Нема плата

Осџен, 13.2.1991

Док. 158
Банката

Не грижете се, државата ги гарантира вашите девизни влогови

Осџен, 27.4.1991

Док. 159

Зайознавање со Македонија,
Скопје, 2001

Сериозниот неуспех во стопанскиот развој беше резултат на ембаргото наметнато од страна на Грција. Тоа сериозно ја погоди нафтената индустрија, металургијата, комуникациите, хемиската индустрија, итн. Помала не беше ни штетата направена со санкциите наметнати на СР Југославија со неколку резолуции на ОН поради војната во Босна, кризата на Косово, итн. Имаше многу последици во индустријата по распаѓањето на Југославија (1991). Некои големи индустриски фабрики беа градени за целиот југословенски пазар.

Док. 160

“11 Октомври” фабрика за автомобили и автобуси, најголемиот производител во Југословенската федерација

Док. 161

11 Октомври, фабриката за автомобили и автобуси, Акционерско друштво, Скопје

Република Македонија, Скопје
1994

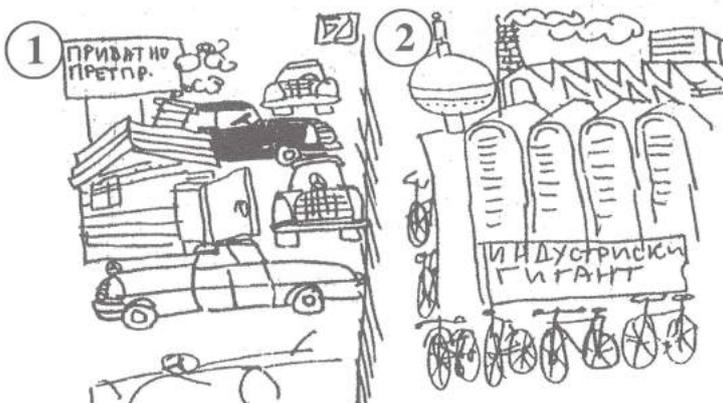
Халата од која оваа компанија започна во 30-тите. Беше една мала приватна хала за поправка и производство со околу триесеттина вработени. Денешната фабрика “11 Октомври” во Скопје, беше основана во 1946. Таа опфаќа површина од 142.000 m². Има околу 2.560 вработени, од кои најмногу се високо стручни и стручни работници...

Док. 162

Индустријата во транзиција

- 1. Приватно претпријатие
- 2. Државно претпријатие

Осџен, 18.11.1991

Док. 163 | “За пет фирми во Македонија.... вклучувајќи ја и “11 Октомври” Владата најави стечај и според спикерот на Владата, “Прашање е само на време до автоматска ликвидација, но не можеме да речеме дека тоа ќе биде конечна одлука. Решавањето на проблемите во “Југохром”, “11 Октомври”, “Злетово батерии”, и “Македонка” е услов што го поставува Меѓународниот монетарен фонд го поставува пред да ѝ дадат нов кредит за Македонија....”

Македонско време, јули 2001

Док. 164 | Во 1986 година учествував во истражувањето за т.н. мало стопанство во СРМ кое го водеше ЦК СКЈ, барајќи излез од економската криза. Тогаш ги анкетирив малите приватни претпријатија во Скопје и околината како: “Боро Каевиќ” за производство на машини за кафе, “Дасто-Електроник” за електро-уреди и материјали, “Бу-јо-то” за намештај по посебни нарачки, “Комјутроника” и други. Истите мали претпријатија, со модернизирани и поефикасно производство работат и денес.

Сеќавање на Виолеџа Ачковска, Скопје

Док. 165 | Во 1990 имаше 156,000 невработени лица
Во 2000 имаше 361,300 невработени лица
Бројот на луѓето вработени во Индустијата се намали за 44,5% (околу 92000 лица).

Статистички годишник на Република Македонија, 1991-2001

Док. 166 | Железарницата “Скопје” редовно работи и произведува од средината на 1976. Изградбата на железарата во Скопје била врз основа на искористување на домашните сировини и енергија за производство на сирово железо и челик. Од истата причина, земјата ги започна своите рударски активности за железна руда во: “Тајмиште” близу до Кичево, “Демир Хисар” во близината на Битола, “Дамјан” во близината на Радовиш, Рудникот за варовник “Бањани” во близината на Скопје, како и пелетизација и агломерација за искористување на малите рудни парчиња....

СР Македонија, 1980

Док. 167 | Со распаѓањето на Југославија, во 1991, железарската компанија се најде во многу тешка финансиска состојба. Решението се гледаше преку приватизацијата.... Во 1997, швајцарската компанија “Дуферко” го купи контролниот пакет акции на скопската железарница за околу 20 милиони долари.

“Пулс”, 01.01.1998

Прашања:

1. Кои беа главните карактеристики на економската криза на почетокот на 90-тите?
2. Што се случи со некои големи државни фабрики во периодот на транзиција?

ЗАЕДНИЧКИ ПРАШАЊА:

1. Каково било влијанието на индустријализацијата на животната средина и природата?
2. Што било направено за да се заштити животната средина?
3. Зошто мислите дека сите документи за проблемите на животната средина се објавуваат по 1987?

РАЗВОЈ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО

Клучни прашања

1. Какви ефекти имале колективизацијата и развојот во земјоделството на руралниот живот?

РАЗВОЈ ВО ЗЕМЈОДЕЛСТВОТО 1945-1991

АЛБАНИЈА

Док. 168
Политика за земјоделски развој на Албанската работничка партија

Албум, "Аграрој во Народна Социјалистичка Република Албанија," Издавачка куќа "8 ноември", Тирана 1982

...Со аграрната реформа, што претставува прва револуција во економско-социјалните односи во селото, како и со други чекори кои се преземаат од народната власт, беа подготвени оптимални услови за втора револуција: имено, земјоделската колективизација како единствен метод за градење на социјализмот во руралните средини. На 11 ноември 1946, во предвечерието на реформата за земја, беше формирана првата земјоделска задруга во селото Крутје, Мизеке. Периодот од 1946 и 1955 ја опфати првата фаза на аграрната колективизација.

За да се зајакне земјоделството материјално и на техничката основа, државата инвестираше огромни суми пари. Мочуриштата беа исушени и претворени во плодно земјиште, се добија стотици илјади хектари нова земја заедно со планинските предели. Се создаде добар систем за наводнување, механизацијата на земјоделската работа постојано се зголемуваше, итн. Денес Албанија зазема прво место во Европа во наводнување 53% повеќето ораници. Нашето социјалистичко земјоделство има релативно силен тракторск и парк на земјоделска опрема...

Док. 169
Почеток на аграрна колективизација

Албум, "25 години Социјалистичка Албанија", Тирана, 1969

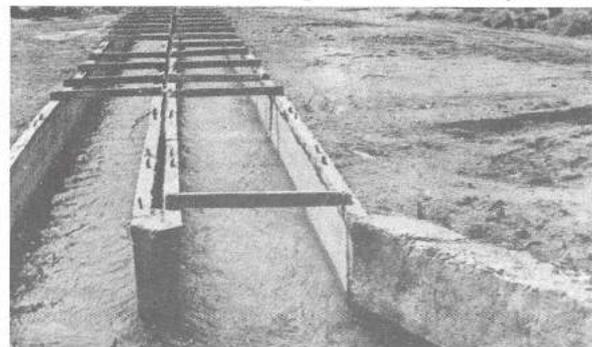

Док. 170
Сушење на мочуриштето Малиљи, во Септември 1946.

Општина Скадар, 1986.

Док. 171
Канал на Рагам, огромно наводнување

Општина Скадар, 1986.

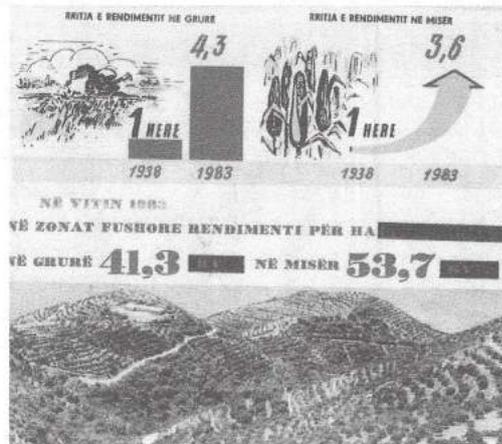
Док. 172
Колективизација на аграрот

“Статистички годишник од НСРА” Тирана, 1990

	1950	1960	1980	1988	1989
Број на задруги	90	1484	423	458	492
Број на задружни семејства	4517	114495	242725	322558	332065

Док. 173
Пропаганда за развој на земјоделството

Албум “40 години од ослободувањето” објавено од “11 Шкурџи” Тирана, 1984

Док. 174
Едукација за да се избегне погрешна употреба

Часопис “Shqiptarja e re”, Бр. 10, 1976

“...Ако секое семејство штеди 100 грама леб дневно со избегнување на погрешно користење и со зголемување на потрошувачката на зеленчук, тоа би заштедило околу 10,000 тони зрна годишно, колку што е цената на 110 тракторигасеничари или 80 моторни возила од 8 тони.”

Прашања:

1. Какви позитивни резултати албанското земјоделство стекнува во периодот 1945-1990?
2. Што ви кажуваат док. 172, 173 и 174 за економската ситуација?

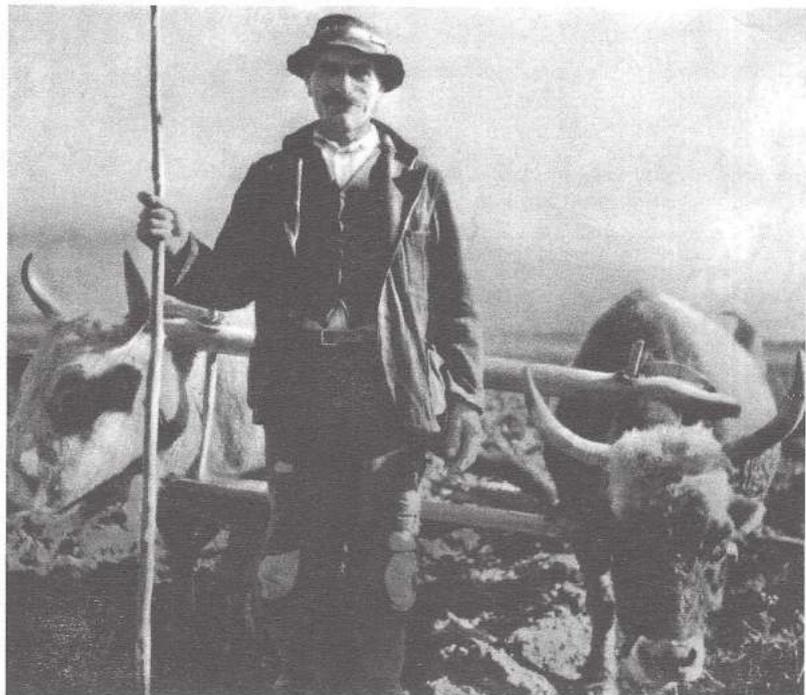
Док. 175
Мислења на еден економист

Интервју со еден економист

... Во средината на 1980, економијата во нашата земја ја манифестираше многу јасно целосната и сериозна криза... Во земјоделството, беше забележан силен пад на земјоделското и животинското производство.... Се создаваа потешкотии за заштита и водење на задружниот имот, погрешно користење, и кражба во земјоделските задруги, а државните претпријатија го зголемуваа....

Док. 176
Нов сопственик на земјиште

Албум, “Аџрарој во Народна Социјалистичка Република Албанија,” Издавачка куќа “8 Ненџори”, Тирана 1982

Док. 177

“Да се биде мудар и гордобудалест”

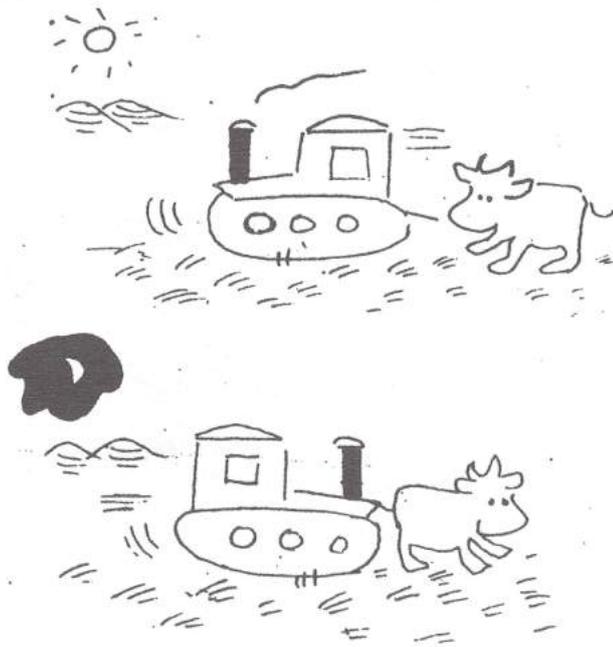

Автор: В. Лало, Сцисание “Осџен”, Бр. 5, март 1985

Док. 178

“О, мој СМТ* тракторите што ги поседуваш работат дење и ноќе за еден тим волови.”

*СМТ беа станици за машини и трактори, чија задача во тој период била да им помага на земјоделските задруги со разни машини и опрема.

Автор: И. Греца, Сцисание “Осџен”, Бр. 8, март 1985

Док. 179

Реакција на интелектуалците за кризата во земјоделството во осумдесеттите

Кочи Лубоња “Зайворено писмо на еден дисидент”) октомври 1986, Издадено од Албиуформ, Тирана 1995

...Општата криза и инфлацијата која моментално ја осеќаме е логична последица на преземениот политички и економски пат. Како резултат на тој пат, и по 40-годишна партиска власт, ние се враќаме на секој поминат ден наместо да одиме напред..... Земјоделството, кое е предмет на многу експерименти и маки, сè уште опстојува на многу полиња и видови на производство благодарение на субвенциите, а на сметка на тоа се наруши одгледувањето на животни.

Прашања:

1. Кога започнаа да се појавуваат првите знаци на забавување на земјоделскиот развој и, кои се причините за оваа појава?
2. Дискутирајте за содржината и натписот на карикатурите. Какви се вашите заклучоци?

БУГАРИЈА

Док. 180
Основање на работнички
задружни фарми

Прашања:

1. На кој начин се формирале работничките задружни фарми?
2. Кој можел да биде член на една работничка задружна фарма?
3. Која е разликата помеѓу државната и задружната земја во Бугарија?

Закон за работнички задружни фарми (рзф) 18.04.1945

Член 2

Задружното управување со земјата се врши со организирање на сопственоста со оние фармери кои немаат сопственост во работничките задружни фарми /РЗФ/.

Член 7

Членството во работничките здружени фарми е доброволно. Сите бугарски граѓани, без одземени граѓански и политички права, кои поседуваат земја во реонот на овие РЗФ, или иако не поседуваат таква земја, се фармери и учествуваат во нивната работа или работата на членовите на нивното семејство, или работата на нивните наследници, можат да бидат членови на РЗФ.

Член 12

Секој член е должен да ја даде својата земја на РЗФ одредена на општото собрание со мнозинство на членови од 2/3, како објект на РЗФ во регионот на задружната фарма.

Член. 31

Сервисите за машини и трактори се опремени како државни или задружни претпријатија. Во зависност од потребите, тие обезбедуваат, најмуваат или купуваат машина со помош на која ја опслужуваат РЗФ при вршење на сезонски работи и за возврат се плаќа одредена рента.

Док. 181
Работен ден на поле во 50-
тите

Жени на поле, 1957

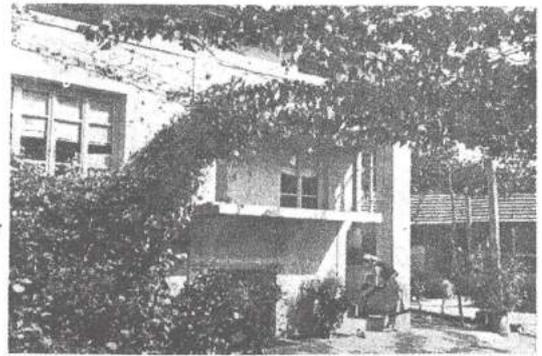
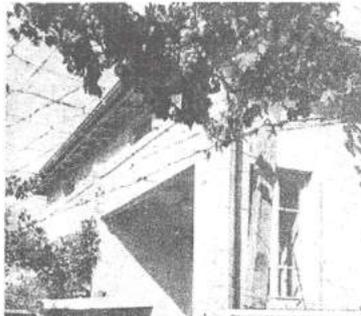
Док. 182
Работен ден на поле во 50-
тите

Евџим Евџимов. Фарма (линографија), 1953

Док. 183
Домот на еден член на
задружна фарма

Членовите на семејството на задружната фарма на Стефан Паскалев во Парвенец, општина Пловдив, се среќни и задоволни. Како и другите 80% задружни членови тој изградил една убава двоспратна куќа и ја опребил како градска. Има соби за него и неговата жена Елена, за неговиот син Георги и неговата снаа Петрана и за неговите мали внуци Стефан и Пламен. Тоа е скапа куќа која чини скоро еден милион лева стара валута, но тоа е лично негова куќа изградена од чесниот труд. Погледнете ги сликите - дали би било можно за Стефан Паскалев да изгради таква куќа пред 9 септември?

Видови
на коопература

Щастливо и доволно е семејството на кооператора Стефан Паскалев от с. Парвенец, Пловдивско. Като 80 на сто от членовите на трудово-кооперативното земеделско стопанство и тој си построил хубава нова куќа на два етажа, обзаведе ја и ја уреди како градски дом. В новата куќа има стаи и за него с жена му Елена, и за сина му Георги със снахата Петрана, и за малките му внуцета Стефчо и Пламенчо. Скъпичка му излезе наистина — близо едни милион лева стари пари — но си е негова, построена с честен труд.

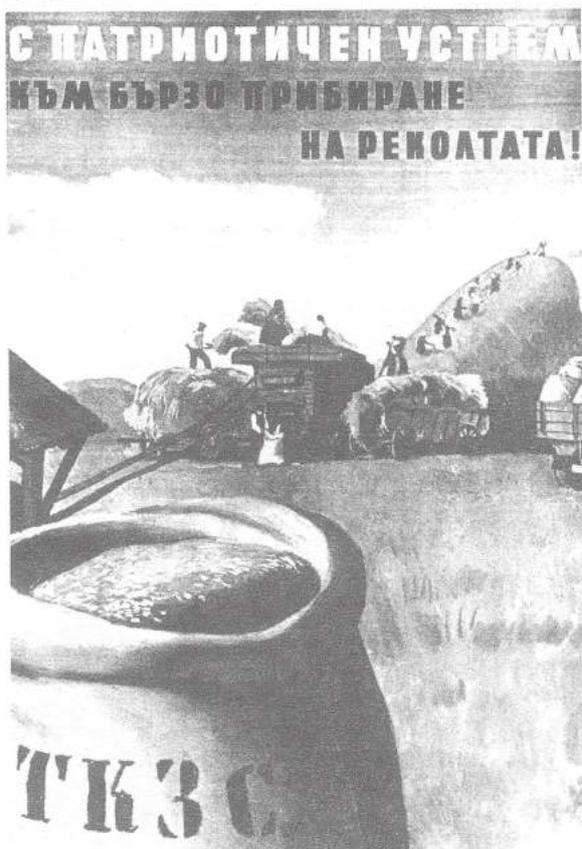
Вижете снимките — нима би могъл средният селски стопанин Стефан Паскалев да си построи таква куќа преди Девети септември.

часопис Кооперативно земеделие
издание 11, 1954

Док. 184
Модерно бугарско земјодел-
ство во 70-тите и 80-тите

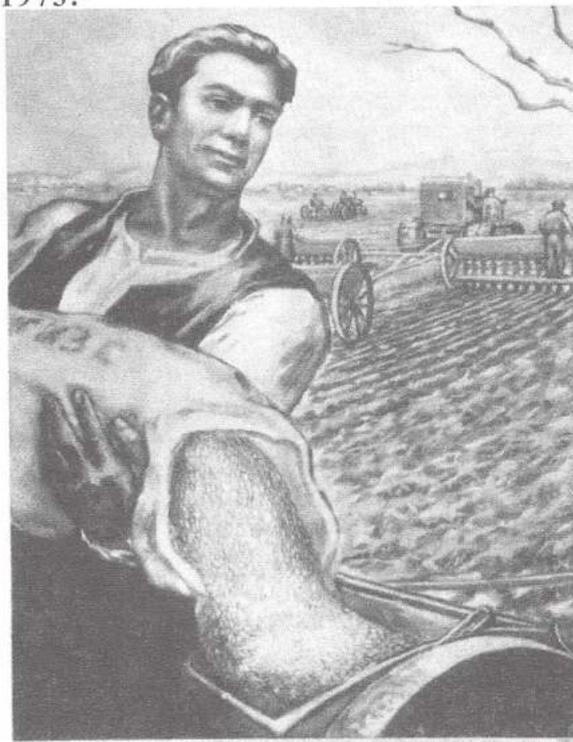

Док. 185
Љубен Зидаров. Постер.
1949.

Со патриотски пламен брзо да го ожнееме родот!
Во име на Работничката задружна фарма

Док. 186
Св. Бојилцов. Бугарски постер. С.,
1973.

ДА ПРОВЕДЕМ СРОЧНО И КАЧЕСТВЕН
ПРОЛЕТНАТА СЕИДБА

Слоган:
Да се организираме итно и со висок квалитет за
пролетната сеидба!

Прашања:

1. Каква била социјалистичката државна политика за модернизација на земјоделството?
2. Дали можат сликите да се сметаат за пропаганда или реалност?
3. Дискутирајте за архитектурата, внатрешните и надворешните елементи на бугарската селска кука.
4. Споредете ги сликите и постерите. Кои изразни средства се користат?

Док. 187
Индивидуална фарма, 1962

Док. 188
Селани од задружна фарма ја собираат жетвата, 1968

Док. 189
Интервју со работнички

Часописот “Жената денес” направи една студија меѓу земјоделските жени, работнички во селото Главеница, Општина Пазарџик. Основното прашање е: “Дали го исполнувате своето време?”

48 жени учествуваа во прашалникот, 6 од нив работат на сточарска фарма, а другите одгледуваат жито.

П. Дали читате?

23% од испитаните жени читаат белетристика, просечно по 1-2 страници дневно. Преовладуваат овде жени од 20 до 40-годишна возраст. Тие читаат белетристика за себе и на своите деца, додека пак постарите жени кои одговориле со “да” им читаат само басни на своите внуци. 90% прелистуваат весници, 40% - весници и часописи. Само 10% од испитаните не читаат ништо.

П. Дали сте политички ангажирани....?

...жени одговориле со “да”. Една од нив е член на регионалниот партиски комитет и на партиското биро на фарма во Пазарџик, друга е член на регионален партиски комитет. Останатите се активни членови на политичка и општествена организација во селото.

П. Дали имате ТВ апарат и дали гледате ТВ?

Освен две жени сите имаат ТВ апарати и гледаат ТВ во просек 2 часа. Овие бројки го нарушуваат балансот на слободното време, но, се појаснува со фактот дека гледањето ТВ се случува со истовремени активности - тие готват или работат дома и фрлаат поглед на екранот, плетат и гледаат временска прогноза, и т.н.

П. Ако имате слободен ден, како го користите?

“Ја посетувам мојата ќерка секој ден”, или други роднини; “Се одморам”, “Одам во град со децата”; “Ги носам децата во зоолошка градина или на куклена претстава”; “Плетам цел ден и гледам ТВ навечер”; “Планинарам со моето семејство”; “Го посетувам мојот син кој е војник”...

Новинарска студија “Жената денес”, издание 5, 1976.

Док. 190
Аграрната кооперација во Бугарија

Резолуција на проширениот пленум на Централниот комитет на БКП 11-12.06.49.

Во системот на рационално купување, ја достигнавме точката која доведе до рационализација на скоро сите земјоделски производи по многу ниски цени.... На таков начин на земјоделците им беше одземен личниот интерес во производниот процес.

Док. 191

Списание Кооперативно земјоделство издание 8, 1954

На задружната фарма во селото Грозден, општина Полиановград, бригадата е одговорна за стоката и земјоделската опрема. Секој од членовите на задругата е одговорен за доверениот имот. Стопанството е поделено помеѓу сите. Секој го остава приборот и опремата - воловските коли, ралата, косите, чевлите, итн. во обезбеден простор. Секоја бригада одредува еден член да ја надгледува состојбата на опремата и нејзиното чистење кога ќе заврши работата....

Док. 192

Јосифов К., “Тоталиитаризмот во бугарското село” - хроника на насилство, С., 1999

Јас сум член на задружна фарма. Ме принудија да се зачленам. Најпрво тие ми ја одзедоа земјата. Се пожалив на судијата и тие ми ја дадоа најлошата земја. Потоа ми рекоа да станам член на задружната фарма и да ја обработувам мојата земја. Но, тие повторно ми ги дадоа најлошите ниви.

Док. 193

Јосифов К., *Тоталиитаризам во
буџарското село, хроника на
насилство*, С., 1999

Во селото Главеница, наемниот работник Георги Мичев Иванов, кој има 220 декари, ставил една дебела железна мотка помеѓу сноповите така што за време на вршењето, таа треба да падне во цилиндерот на вршалката. Работникот одговорен за машината ја открил железната мотка на време спречувајќи голема штета. Работникот бил казнет со парична казна (40,000лв) и бил пратен во затвор три години.

Док. 194

Зехин Ејтем Наим, роден во 1956
во селото Тејово, ојштина Русе.
Сега живее во Русе.

Мојот дедо бил посветен комунист. Земал учество во формирањето на Работничкото задружно стопанство во 1955-1956. Тој имал три пара коњи, 20 овци и неколку ливади. Кога започнала национализацијата, тој прво ја дал земјата, два пара коњи и 10 овци на РЗС за да биде за пример. Секое лице коешто не сакало да ја даде својата земја било мачено но тој дал сè доброволно. Дал еден пар коњи и 10 овци на својот брат. Тие ја вратија сега земјата но јас го давам мојот дел на задругата бидејќи нема кој да ја обработува земјата. Мајка ми и татко ми отидоа во Турција. Татко ми умре, а јас живеам во градот.

Прашања:

1. Каков заклучок можете да донесете за слободното време на земјоделските работници?
2. Зошто здружувањето на земјата не го прифатија некои селани?
3. Кое е значењето на зборот "кулак"?
4. Кои човекови права не беа почитувани?

Док. 195

На зајдисонце.

Жито осум метри високо! Ова
е нов рекорд!

Д. Донов, 1962

Д. ДОНЕВ

ПРИ ЗАЛЕЗ СЛЪНЦЕ

Осум метра висока царевица! Нов рекорд!

Док. 196

Крај вратата - распоредување од
студентскиот комитет
Во раката на девојката - на село
Во раката на старејот - дозвола за
живеење во Софија

Г. Ведроденски, часопис *Младеж*
издание 5-6, 1956

Док. 197

Без зборови

Тенио Пиндарев, 1963

Прашања:

1. Кои проблеми од земјоделскиот развој ги одразуваат карикатурите?
2. Каков беше ставот на авторите за проблемите на бугарското село за време на специфичните периоди?
3. Дали позицијата на авторите се совпаѓа со официјалните изјави? Зошто се разликува?
4. Со кои мерки властите вршеа притисок за да се вклучи имплементирањето на партиската програма? Како е опишано тоа во карикатурите?

Док. 198

Миграција на населението од село во град

Државен завод за статистика.
Резултати од истражувањето, издание
1, Демографска
картиристика, С., 1994

Година	Вкупно	Во градови		Во села	
		Број	Процент	Број	Процент
1946	7 029 349	1 735 188	24,7%	5 294 161	75,3%
1956	7 613 709	2 556 071	33,6%	5 057 638	66,4%
1965	8 227 886	3 822 824	46,5%	4 405 042	53,5%
1975	8 727 771	5 061 087	58,0%	3 666 684	42,0%
1985	8 948 649	5 799 939	64,8%	3 148 710	35,2%
1992	8 487 317	5 704 552	67,2%	2 782 765	32,8%

Док. 199

Структура на бугарското население според местото на живеење и етничките заедници

Томова, И. Циганиите во
транзитниот период. С., 1995.

Место на живеење	1934	1936	1965	1992
Вкупно				
Бугари	5 204 217	5 903 580	7 231 243	7 271 185
Турци	591 193	675 500	780 928	800 052
Цигани	149 385	170 011	148 874	313 396
Во градови				
Бугари	1 085 005	1 464 916	3 573 153	5 209 060
Турци	75 941	92 881	138 898	253 119
Цигани	40 005	49 671	57 146	163 898
Во села				
Бугари	4 119 212	4 438 664	3 638 090	2 062 125
Турци	515 252	582 619	642 030	546 933
Цигани	109 380	120 340	91 728	149 500

Прашања:

1. Што ги терало луѓето да се селат од село во град?
2. Анализирајте ги податоците од табелите и одредете ја главната тенденција во структурата на бугарското население, индустрискиот развој и процесот на миграција.

МАКЕДОНИЈА

Док. 200
Закон за аграрна и внатрешна
колонизација во НРМ

Член. 5

Максимумот на земјоделскиот посед кој ќе остане во сопственост на земјоделецот што го обработува со своето семејство... не може да биде помал од 20 хектари ни поголем од 25 хектари обработлива земја. Во овие рамки определувањето на максимумот ќе се врши во секој конкретен случај, според бројот на членовите на семејството (зад-ругата) квалитетот на земјата и видот на културата...

Службен весник на НРМ, 26/1945

Док. 201
Селска конференција која го
објаснува законот за аграрната
реформа (септември 1945).

Прашања:

1. Кое било мотото на Законот за аграрот? Што значело ова мотото?
2. Кој бил најголемиот иницијатор за имплементација на аграрната реформа? Зошто?
4. Кои тела биле вклучени во спроведување на експроприација на земјата?

Док. 202
Декларација од првата народ-
на влада на федерална Маке-
донија

За подобрување на економската положба на нашиот селанец, Народната влада смета, во согласност со Сојузната влада на Југославија, да ја раздели на малуимотните селани онаа земја што би паднала под ударите на аграрната реформа. Исто така Владата ќе се занимава и договорно со Сојузната влада ќе го разреши во најскоро време прашањето на колонистите во Македонија. На сиромашните селани и градски производители, Народната влада ќе им осигури кредити за подигање на нивното производство.

*Нова Македонија, година II/98,
25. 4.45*

Док. 203

Жената беше столбот на животот на село. Додека мојот татко го работеше својот занает - печење и продажба на вар, мојата мајка и сите деца во семејството бевме ангажирани во земјоделските работи. Во тие први повоени години полињата беа преполенти со скакулци кои го јадеа целиот земјоделски приход и маката на луѓето. Организиравме различни доброволни акции за чистење на полињата од скакулците, зашто сите бевме исплашени дека ќе настапи глад заради уништените посеви. Водовод по домовите сè уште немаше изградено и полневме вода од бунарите и од чешмата сред селото. Речиси сите производи за прехрана ги правевме сами. Во секој двор имаше фурна, а во куќите имаше огништа, а понекаде и шпорети на дрва. Најголемиот број жени сами вареа сапун за перење и миење, бидејќи наставме средства за хигиена. Беа раширени различни болести. Децата умираа од најобична дијареа, а мајките не знаеја како да им помогнат.

*По сеќавање на Цвети
Љаишковска, Охрид*

Док. 204
Примитивна селска
фурна за леб (1945)

Док. 205
Здравствено-образовна
акција за заштита од
заразни болести (1945),
Сечење нокти на децата

Док. 206
Задачи на комисиите за мал-
цинствата на Антифашист-
тичкиот фронт на жените

*ДАРМ, ф: Главен одбор за АФЖ
на Македонија, Скопје, Задачи
на комисијата за
малцинствата, крај на 1950*

Особена грижа треба да се води за културно-просветно издигање на жените на малцинствата на село. Активистките на Антифашистичкиот фронт на жените (АФЖ) се задолжени да ги обиколуваат малцинските села и блокови, да им даваат инструкции на малцинските жени за кроење, шиене, готвење, варење на сапун и други домашни работи. Малцинските комисии да организираат: испраќање на екипи од детски лекари, бабици и други здравствени лица; носење подароци за децата; водење разговори по одредени теми; помагање во повеќе сезонски работи итн. Посебно треба да се интензивира описменувањето и што повеќе малцински жени да се вклучат во производството оти тоа е најдобар начин за нивното издигање и симнување на ферецето... За почеток одборот на АФЖ да се грижи за пронаоѓање работни места каде што ќе влезат и со ферецето...

Прашања:

1. Каква беше ситуацијата во македонските села по Втората светска војна?
2. Каква беше положбата на селските жени?

Док. 207
Закон за Петгодишниот план
1947-1951

Службен весник, ФНРЈ, 36/1947

Член 12

точка 18: Помагање на селските работни задруги организационо да се зацврстат. Да се воведат производни и финансиски планови, подобра организација на трудот и останати мерки, за селските работни задруги да станат угледни стопанства.

Док. 208

Е. Кардељ, Земјоделскојо задругарство во иланскојо сийојансйво, Проблеми на нашайа социјалистичка изградба, књ. 1., Белград 1954

Ускладувајќи ги индивидуалните интереси на селанството со колективниот интерес на социјалистичката изградба, задругарството претставува организационо средство за преведување на селанството на патот на социјализмот и инструмент на социјалистичката изградба.

Док. 209
Резолуцијата од Информбиро
рото (ИБ), 28.6.48

"Борба", од 30. 6.48

Во Југославија ...поработот на капиталистичките елементи на село... оди со полн чекор, а раководството на партијата не презема мерки за да ги ограничи... Ситното производство раѓа капитализам и буржоазија непрестајно, секојдневно, секој час, стихийно и во масовни размери... Во услови кога во Југославија не постои национализација на земјата, постои приватна сопственост над земјата и купопродажба на земјата, постои наемен труд итн. Партијата не може да се воспитува во духот на забोधотувањето на класната борба и помирување на класните противречности, а со самото тоа да не се разоружа пред лицето на основните текови на изградбата на социјализмот... Другарот Тито не само што ја одрекува водечката улога на работничката класа, туку го прогласува целото селанство - значи тука и кулаштвото за најцврста основа на нова Југославија..

Док. 210

ДАРМ, ф: ЦК СКМ, Комисија за селайа, к-16, мајеријал за колективизација, Околински комитетите на КПМ-Скојје, 1949

Во СССР колективизацијата претставуваше фронтален настап против капиталистичките елементи на селото (истовремено колективизирање и раскулучување на кулаците) додека ние не правевме фронтален настап... Нашата колективизација се спроведува по пат на создавање работни земјоделски задруги и поостро ограничување и поттиснување на капиталистичките елементи, преку огромното и доследно спроведување на разни економски и финансиски мерки: прогресивен данок за земјоделците, прогресивни стапки на задолжителен откуп на земјоделски производи...

Док. 211
Директиви од ЦК КПМ за
задачите на комисиите за
село при околинските комитети
на КПМ:

ДАРМ, Подрачно одделение-Скојје, ф: Околински Комитетите на КПМ-Скојје, к-1, док. Бр. 199/5

1. Да се грижи за чување на принципот на доброволност при создавањето на СРЗ;
2. Да внимава и да не секташи при изборот на типот на задругата.
3. Да создава услови за формирање на СРЗ преку разни други форми на стопанска дејност.
4. Главно да се следи курсот едно село - една СРЗ...
5. Во околинјата во која има формирано повеќе СРЗ да не се оди кон формирање на нови туку кон омасовување на постојните СРЗ.
6. Да гради конструктивен однос помеѓу задругарите и селаните надвор од задругата и на тој начин да ги привлекува и другите селани да влезат во колективот.
7. Будно да го следи држењето на партиските организации и членови на Партијата во однос на селските работни задруги и проверката на лојалноста на целото членство да се врши низ борбата за создавање и омасовување на СРЗ. Влегувањето на комунистите во СРЗ да биде задолжително, во спротивно таквите луѓе треба да се исклучуваат од Партијата...

Прашања

1. Какви мерки презеде државата за развој на задружното организирање?
2. Кои се последиците од приватната сопственост на земјата во Македонија (Југославија) забележани во Резолуцијата?
3. Зошто КПМ ја започна колективизацијата во селата на почетокот на 1949?

Док. 212**Работата носи среќа (1949)****Док. 213**

Архив на ЦК СКЈ, ф. ЦК КПМ,
XVII/18, Најважни задачи за АФЖ
во селата, 25.1.1948

Антифашистичкиот фронт на жените, вклучувајќи се активно во исполнувањето на задачите на петгодишниот план бара засилена работа за привлекување на жените во задругите при што не треба да се испушти фактот дека селанските маси се најподложни на потпаѓање под разни клевети за тоа како задругите значат одземање на нивната земја, рушење на семејствата итн.

Док. 214

ДАРМ, ф. ЦК СКМ, Комисија за
село, к-37, Информација, 1949

Во периодот на колективизацијата, се истакнувале следните слогани:
“Жените се на колективот, а децата ќе ѝ припаднат на државата”.
“Ние ќе јадеме од казан”.
“Нашата вера ќе се изгуби - бидејќи во моментот кога ќе влезете во задруга, неможете да одите во црква”.

Прашање:

1. Зошто се барало поголемо вклучување на жената во задружниот живот?

Док. 215

По сеќавање на Таше Сировски,
Бийола

Богатиот сточар од с.Трново, Ѓушу Пано одбиваше доброволно да влезе во Селската работна задруга. Но, за време на одржувањето на основачката конференција на Задругата, претставниците на власта го однесоа во другата просторија. Тој беше легнат на подот, а врз него ставија една дрвена врата на која газеа “убедувачите”. По долго малтретирање, целиот изгмечен, тој “доброволно” се потпиша за влегување во Задругата. Набрзо, Ѓушу Пано, заедно со својот син се обиде да пребегне преку граница. Беше фатен и затворен. По шест месеци почина во затворот...

Док. 216

По сеќавање на Проф. д-р
Александар Ајосџолов, Скопје

“Тоа беа тешки години, години на глад... Деструктивната колективизација дојде во селото. Мојот брат, голем и силен маж ѝ се спротивстави на колективизацијата. Потоа дојде трагично време за нашето семејство... Не можам да ја заборавам сликата на мојот брат кога се врати од затвор. Тоа беше само една сенка останата од претходно силниот маж.”

Док. 217

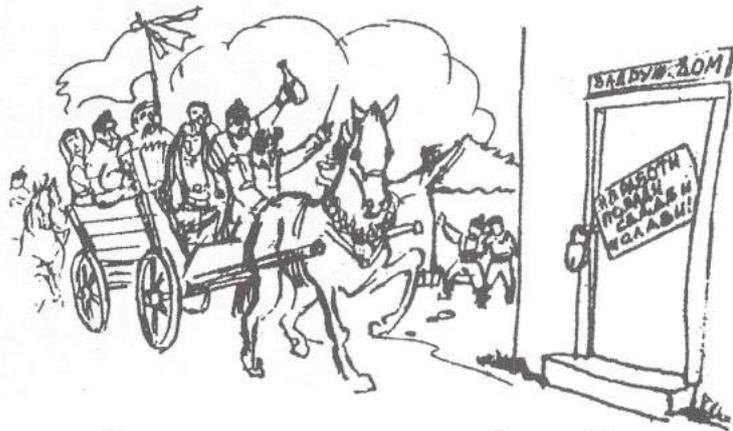
По сеќавање на Таше Ситровски,
Биџола

Малку е комичен случајот за селото Горно Српци. Таму селаните поставиле ноќна стража на пристапните патишта кон селото. Штом ќе забележеле дека кон селото се приближува екипата за формирање на задругата тие веднаш ги удирале камбаните од црквата. Тогаш сите селани се собирале сред село. На таков начин овие селани се заштитувале од поединечните “ноќни убедувања” кои биле крајно брутални.

Док. 218

Во некои селски работни задруги
заостанува редовната работа поради
празнувања и свадби.

Од печатот

Еден трудоден нам, еден на свети Пантелија!

Прашања

1. Кои биле таканаречените непријателски елементи во селото?
2. Каква е пораката на сликата? Напишете приказна: Секојдневниот живот на народот во македонските села во 50-тите

Осџен, 1.05.50

Док. 219

Видови селски задруги во
републиките на ФНРЈ (1952)

ТИП	ФНРЈ	Србија	Хрватска	Словенија	Б&Х	Македонија	Црна Гора
I	1.014	219	197	262	332	/	4
II	2.146	979	597	64	448	22	36
III	3.436	627	734	30	723	923	399
IV	368	238	46	25	2	36	1
Вкупно	6.964	1.574	1.574	381	1.505	981	440

Док. 220

Архив на ЦК СКЈ, ф. ЦК СКЈ, XV
1/152, Орѓанизациски прашања за
земјоделските задруги, јуни 3,
1952

Во НРМ постоеше тенденција сите задруги да се претворат во трет и четврт тип додека за прв и втор тип воопшто не се исплатувало закуп и камата на внесената земја или се исплатувале сосема мали симболични износи. Праксата покажала дека во најголем број случаи селаните би влегле во првиот и вториот тип, а со нивното економско зајакнување ќе созреат услови за прераснување во третиот и четвртиот тип на задруги.

Прашања:

1. Какви видови задруги беа формирани во НРМ?
2. Како се разликуваа од другите републики?

Док. 221

Инџервју, 2 септември, 2000

Во селото Галичник, сосема испразнето во средината на 60-тите години, остана само една старица, баба Гаца. Таа вели: “Сега луѓето се враќаат тука само во летните денови, на прекрасниот воздух кој ги лечи и срцевите болни и асматиците. Во мојата младост селото беше исполнето од реки на бели стада овци, со детски игри и смеа, со лавезот на овчарските кучиња и довикувањата на овчарите. На многуте чешми се раѓаше љубовта помеѓу младите, во приквечерните, на зајдисонце, а свадбите беа најубавото нешто во нашиот Галичник. Можеби затоа, секое лето овде се собираат луѓето да се венчаат по тој убав обичај и да ја негуваат традицијата на Галичката свадба”.

Док. 222

ДАРМ, ф: ЦК СКМ, Комисија за село, к-17, Преглед на селата во кои живеат малцинства и учеството на малцинствата во СРЗ.

Во 1948 година во НРМ имало 237 СРЗ со 8.633 домаќинства, од кои 8.350 или 96,96% биле македонски, 139 или 1,51 турски, 22 или 0,25% албански и 79 или 0,80% ромски домаќинства. Во 1949 година од вкупно 13.592 турски домаќинства во СРЗ влегле 1.687 или 12,5%, додека од вкупно 26.092 албански домаќинства (за скопската област без домаќинствата во градовите) во СРЗ влегле 1.269 или 4,8% од вкупниот број на албанските домаќинства.

Док. 223
ПОПИС 1953-1991(%)

Година	1953	1961	1971	1981	1991
СР Македонија	31,3	38,6	48,7	53,9	58,1
Македонци	31,9	40,0	51,8	59,0	66,8
Албанци	15,8	19,9	27,9	30,9	32,8
Турци	30,9	36,5	48,0	49,2	46,5
Цигани	84,9		94,3	94,1	94,8
Срби	43,7	53,8	60,6	63,2	

Док. 224
Општо случување во 60-тите

“Нема повеќе селани. Сега сите отидоа во министри.”

Док. 225

Статистички преглед, н.8

Од вкупен број 193 индустриски претпријатија што постоеле во Македонија во 1958, 119 се наоѓале во поголемите урбани населби.

Прашања:

1. Што им се случило на колективните домови откако престанала колективизацијата?
2. Каков бил ставот на властите кон припадниците на националните малцинства додека се формирале СРЗ?
3. Дали можете да ја воочите миграцијата - од село во град - на одделните етнички групи?
4. Какви последици имаат мерките на “социјалистичка економија” за демографските движења и етничките промени во Македонија?

Док. 226

По сеќавање на Диме Бојаноски - Дизе, Скопје

“Во 1945 одгледувањето на земјата било примитивно. Во НРМ имало само 32 трактора. Повеќето од нив биле застарени и расипани. Тогаш државата почнала со механизација на земјоделството. Се купиле трактори и се организирале првите курсеви за трактористи. Селаните биле поттикнувани да го надминат стравот и предрасудите за користење на машините во земјоделството.”

Док. 227
Некои од трактористите кои завршиле курс во Скопје во 1945

Док. 228
“Нова Македонија”, II, 148, 27.6.45

На првиот курс за трактористи во Скопје, кој започнал на 4 јуни 1945 и траел 20 дена, се обучиле околу 60 млади луѓе за работа со земјоделски машини.

Док. 229
Севгар волови (1945)

Док. 230
На комбајн (1950)

Док. 231

*По сеќавање на Крстије
Црвенковски, Скопје*

“На крајот на 50-тите, државата им овозможи на приватните лица да купуваат трактори. Иако максималното земјиште беше ограничено на 10-15 ха земјоделски простор, со користењето на механизација, приходот од приватниот аграрен сектор се зголемуваше.”

Док. 232

Некои основни индикатори за развој на земјоделството од 1976 до 2000

	1976	1981	1991	2000
Обработлива земја во '000 хектари – вкупно	659	644	664	598
во земјоделски претпријатија	171	170	204	138
во приватни компании	488	474	460	460
број на трактори – вкупно	12277	23108	45781	61063
во земјоделски претпријатија	2884	3193	3328	1646
во приватни компании	9393	19915	42453	59417

Република Македонија, Статистички годишник 1991-2000

Прашања

1. Какви заклучоци можете да извлечете за развојот на земјоделството во двата сектора?
2. Како била спроведена модернизацијата на земјоделското производство?

ЗАЕДНИЧКИ ПРАШАЊА

1. Кое е значењето на колективизацијата?
2. Која е разликата помеѓу колективизацијата и национализацијата во теорија и во пракса?
3. Опишете ги разликите помеѓу официјалните изјави за колективизацијата и ситуацијата во пракса.
4. Како колективизацијата влијаела на секојдневниот живот на луѓето во селата?
5. Каков бил ставот на властите кон малцинствата додека се воведувала колективизацијата?
6. Кои биле позитивните и негативните резултати на колективизацијата низ периодот 1945-1990 во Албанија, Бугарија и Македонија?
7. Каква била улогата на станиците за машински трактори?

ЗЕМЈОДЕЛСКИ РАЗВОЈ ПО 1991

АЛБАНИЈА

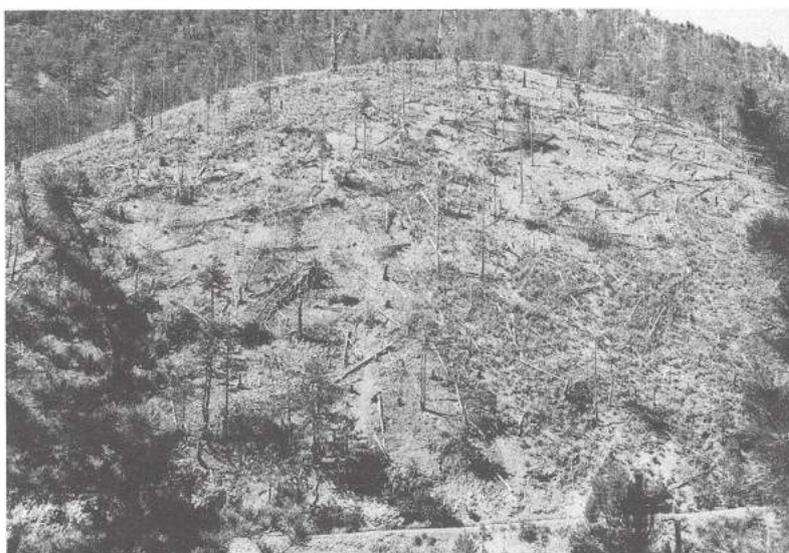
Док. 233

Позитивни и негативни аспекти на земјоделскиот развој*Интервју со Проф. Др. Хектор Веши, Сџиручњак за земјоделство, Ыскајел, 2001*

... Рушењето на политичкиот систем во почетокот на деведесеттите беше, по мое мислење, прогресивен историски настан. Но, за жал, во овој период се случија некои неверојатни работи, од кои најсериозни беа масовното рушење на постоечкиот земјоделски потенцијал.... Распределувањето на земјата со нејзината поделба на мали парцели имаше резултат кај семејствата кои имаа повеќе од 2 хектари кои имаа мало производство бидејќи тие не можеа да користат модерен алат и технологија....

Изобилството на земјоделски производи на пазарот денес дава погрешен впечаток бидејќи тие скоро сите се увезуваат од соседните земји. Оваа појава е штетна бидејќи таа не само што го спречува развојот на домашните производи туку и го забавува процесот за подобрување на нејзиниот синџир на засилување и збогатување - процесирање по светски стандарди - маркетинг - што ќе ѝ донесе на Албанија потребни финансиски средства за нови инвестиции....

Док. 234

Оштетување на шумите на висорамнината Пука*П. Љирази јуни 2000*

Док. 235

Сечење на шумите со закон за шуми*Сџисание "Животнајна средина и ние" Бр. 5, 1995*

Док. 236

Суштината на љубовта кон природата*Сѝсание, "Живойнаѝа средина и ние" прво издание, Тирана 1994*

...По мое мислење, природата е многу убава но, исто така исклучително кршлива. Многу е важно да се гаи љубов кон природата, растенијата, шумите, овошните и лозовите насади во срцата на луѓето, подобро разбирање, а љубовта кон природата е потребна за да се одржува и заштитува. "Секој што сади дрво, сади живот" - вели Абедин Цици.

Прашања:

1. Какви беа негативните последици од земјоделскиот развој во деведесеттите?
2. Каков коментар можете да дадете во врска со следниот израз: "Секој што сади дрво, сади живот"?

Док. 237

Миграција*Суљо Гозима весник, "Век", 17.11.2001*

...Помалку од една третина од поранешните жители од регионот Берат остануваат таму. Селаните ги напуштаат планинските предели на Скрапар и Берат...

...Но последиците не се само во поголемото страдање и мислата да се замине за подобар живот; повеќе од 25 хектари земјоделска земја што не е повеќе обработлива се претвора во пасишта, потоа постепено станува изорано поле па дури и шума...

Док. 238

Одгледувачи на стока во Цирокастер*Фуаѝ Мемели, Сѝсание "Албанско земјоделство" Бр.3, Тирана 1999*

...Во областа Цирокастер секој е импресиониран од порастот на бројот на овците што се чуваат во општинските стада од групи селани кои се или роднини или пријатели. Групирани на овој начин, тие можат подобро да ја организираат својата работа - да се грижат за овците, да продаваат млеко, итн. велат некои жители од селото Аршиленго.

Ветеринарниот хирург во областа, Лимож Ѓелоша, исто така смета дека одгледувањето на овци е профитабилно. "Никој не може да остане во емиграција засекогаш", - вели тој. "Секој може, исто така, да работи и да заработува во Албанија. Нашата област е позната по производство на сирењето Цирокастра. Ветеринарот нагласува: "Оваа традиција може да се обнови повторно во услови на приватизирано сточарство."

Док. 239

Мислење на еден земјоделец*Иниѝерѝу: Тануш Ѓузи, Каваја, 2001*

"Јас имам намера да постигнам повеќе и подобри работи со пот на челото" - вели Галипи, 38-годишен земјоделец од селото Каваја. Тој завршил средно училиште економска насока. Во 1991 емигрирал во Бари, Италија. Случајно, реонот каде што работел бил типичен за развој на лозарство и тој веднаш го прифатил. Меѓутоа, тој често мислел на своето ритче во своето село во кое што имало поволни услови за одгледување на винови насади и маслинки. Кога се вратил дома тој прво насадил лозје на 0.5 хектари и планирал проширување на засеана површина до 10 хектари....

..."На мнение сум да изградам винарски подрум близу мојата куќа, и да купам огромен фрижидер за да им помогнам на другите земјоделци во областа", вели Галипи, така што мојота пот може да се претвори во инвестиција и луѓето овде нема да имаат потреба да одат во странство и нема да треба да увезуваат храна, овошје, грозје, итн.

Док. 240

Улогата на жената во земјоделството

... Приватниот земјоделски сектор кој се оформи после 1990 доведе до нова економска улога за жените со многу страни последици.

Интересите на семејството се зголемуваат, а со тоа и интересот на жените во земјоделското производство што гарантира приход. Порастот на учеството на земјоделецот во пазарната економија и развојот на економската иницијатива на жената се некои од елементите на оваа нова улога.

*Жените и економијата во
албанската транзиција, Тирана,
1999*

Селските жени се напуштени во смисла на оваа нова реалност поради внатрешната и надворешната миграција. Луѓето од ридските предели и планинските региони главно претпочитаат сезонска миграција, но исто така има региони, особено на јужниот и југоисточниот дел на Албанија од каде што мажите заминуваат, главно за долг период. Резултатот е што има некои села целосно напуштени од мажите. Во такви случаи, жените остануваат немажени - се справуваат со сите полски работи, животни и семејството.

Док. 241
Млад сточар

Док. 242
**Придонес на жените во развој
на земјоделството**

Док. 243
**Две спротивставени мислења
во весник**

Страница 7. Домашното производство се заштитиува со увоз:

...Отстранувањето на царинските бариери со Македонија ќе биде извршено низ 6-годишен период, за време на кој царинските давачки ќе се намалуваат на секои две години додека целосно не исчезнат. Ова беше објавено од Министерството за економија; вчерашни извори за часописот, "Shekulli" ("Век"). Два дена потоа се потпиша договор со Македонија...

...Договорот предвидува бесцаринска трговија за неколку стоки, главно земјоделски, од Албанија во Македонија и обратно. Потрошувачот директно ќе има корист бидејќи ќе најде заеднички пазар и пониски цени скоро цела година.

Герии Османи

Страница 11: Ограничувањето на царински давачки помеѓу Албанија и Македонија ќе донесе многу производи "Произведено во Македонија"

Овој договор ќе значи крај за малите и средни претпријатија. Стоката што се произведува од албанските земјоделци не најде купувачи поради увозот од соседните земји, главно Македонија и Грција. Економистите велат дека албанските производи не можат да конкурираат со пониски цени на увезената стока на пазарот.

Македонија е веќе главен добавувач на овошје и зеленчук во нашата земја, што значи дека после овој договор, овој пазар нема да биде монополизиран од Македонија. Албанските земјоделци, кои имаат намера да садат за новата сезона, не веруваат многу во напредокот на овој нов договор, бидејќи тој ќе влијае лошо на малите претпријатија.

Весник "Век", 01 април 2002

Олси Колами

Прашања:

1. Зошто многу жители се враќаат на земјоделството и како се променил нивниот начин на живот?
2. Кои се факторите на оптимизам помеѓу новата генерација и идниот земјоделски развој?
3. Каков е денешниот придонес на жените во земјоделскиот развој?

БУГАРИЈА

Док. 244 Сопственост на земја

Закон за поседување и експлоатирање на задружно земјиште прифатен во 1991, со амандмани направени во 1991-1999

Член. 3

§1. Задружната земја може да ја поседуваат граѓани, државата, општините и правните субјекти.

§2. Политичките партии и организации, политичките движења и коалиции немаат право на сопственост на земјоделско земјиште.

§3. Странските земји и странските правни субјекти немаат право на сопственост на земјоделско земјиште.

§4. Странските граѓани можат да купат земјоделско земјиште само преку правно наследство. Земјата мора да се пренесе на лицата- наследници во период од 3 години од моментот на наследувањето, согласно со параграф 1.

Член 10

§1. Правата на сопственост се обновуваат на сопствениците или нивните наследници на земјоделско земјиште кое тие претходно го поседувале пред формирање на СРЗ, без разлика дали тие се вклучени во нив или не.

Док. 245 Враќање на земјишната сопственост

Тодор Динов. Стриленово гнездо. 50 години од весничкиот Старшел 1995

Светот никогаш не видел такво чудо. Тоа е можно е во една земја чие земјоделство е уништено и чии жители имаат добро развиен осет за хумор.

Во 1949 "Старшел" објави една карикатура нацртана од Т. Динов, за раководителот на задружното стопанство во селото Џулуница, во областа Горна Ораховица, кој има своја приватна градина во средината на задружните ливади. Во 1999, неговиот син, Иван Караиванов, ги замолил уредниците да му ја испратат карикатурата и им се заблагодарил за нивната помош со барање да му се врати земјата од татко му. Тој немал никаков документ освен карикатурата.

Уредниците испратиле хумористично писмо до Аграрната комисија со дефинитивен заклучок: врз основа на објавеното, земјата да му се врати на Иван Караиванов.

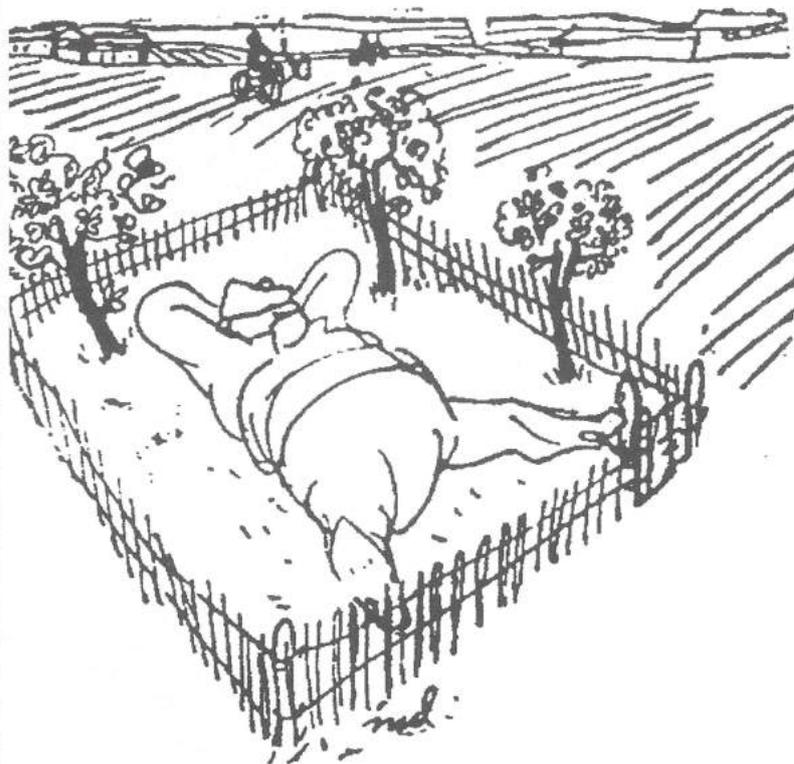
Ете така се случи. Ако Владата доцнеше во враќање на земјата "Старшел" ја потсети. Со писмо....

Док. 246

Шефот на Работничкото задружно стопанство во Голиуница, во општина Горна Ориаховица, чуваше своја приватна градина во центарот на задружното поле, 1949.

Док. 247

Зошто сте изненадени? Ние целиме кон демократска централизација, зарем не?

Тодор Динов. Сириленово гнездо. 50 години од весникот Сиршил 1995

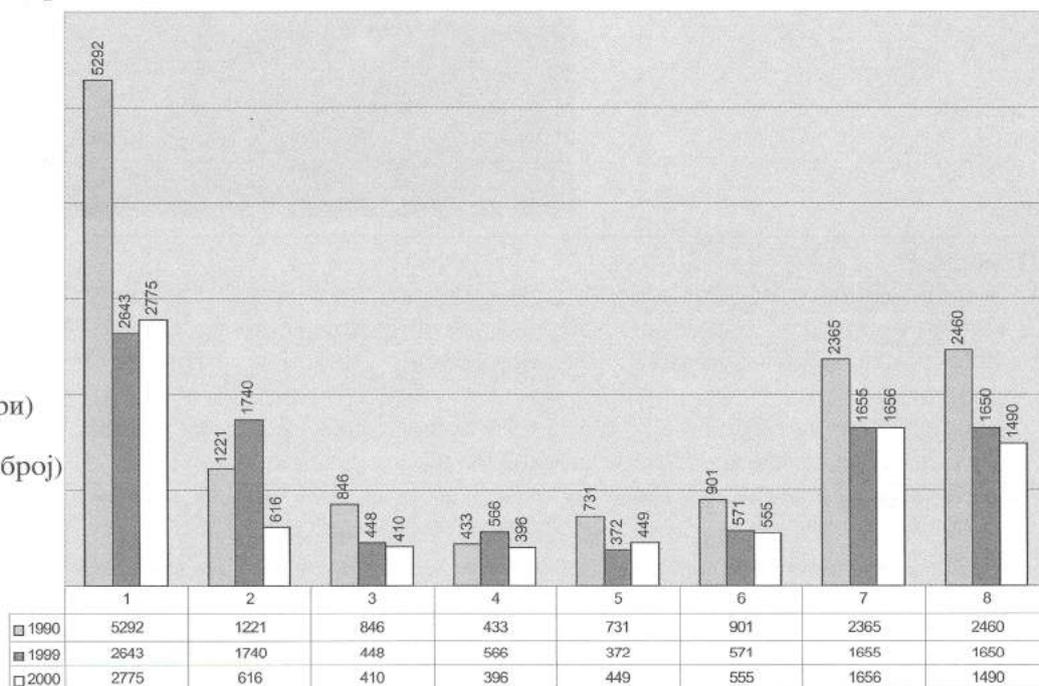
Прашања:

1. Која е функцијата на аграрните комисии? Какви се нивните задачи?
2. На каква слика е претставен раководителот на Работничкото задружно стопанство?
3. Какво е значењето за “обновување на сопственост на земјиштето”?

Док. 248

Земјоделски производ на некои жита

1. Пченица
2. Пченка
3. Домати
4. Компири
5. Грозје
6. Месо
7. Млеко (милион литри)
8. Јајца (милиони во број)

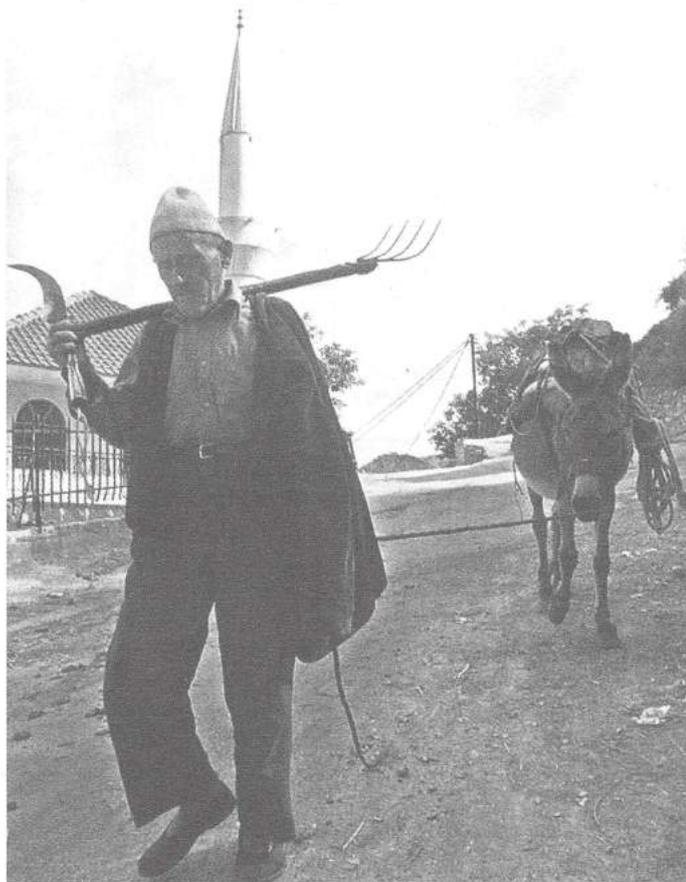

Прирачник за статистика на Република Бугарија, 2001.

Док. 249

Животот во бугарските села
денес

Док. 250

Животот во бугарските села
денес**Прашања:**

1. Зошто периодот од 1966 до 1970 регистрира најголем пораст во земјоделскиот развој?
2. Кои се причините за големите разлики во производството во 1990 и 1999?
Што можете да заклучите за земјоделскиот развој во периодот на демократската транзиција/
Како можете да објасните дека ова е типична слика на селото денес?
Дискутирајте за сличностите и разликите во селата пред и по 1990.

ЗАЕДНИЧКИ ПРАШАЊА:

1. Нагласете ги позитивните и негативните ефекти на деколективизацијата на земјоделството?
2. Каково влијание имало развојот во земјоделството по 1989 на емиграцијата во земјите и во странство? Зошто луѓето емигрирале?
3. Какви специфични проблеми има во селата денес?

ТЕРМИНИ	
Национализам	Промена или претпоставка на контролата или сопственоста на приватната своина од страна на државата
Конфискација	Чин на присвојување на приватната сопственост за државна и суверена употреба
Кооперативност	Здружување на селани во големи механизирани земјоделства со што се менува сопственоста на земјиштето Соработка помеѓу индивидуални сопственици и државни земјоделски претпријатија која се воведува во Република Македонија после 1957.
Колективизација	Политика усвоена од Советската власт која била најинтензивна помеѓу 1929 и 1933, за трансформација на традиционалното земјоделство во Советскиот Сојуз и за намалување на економската моќ на кулците. Со колективизацијата селаните биле принудени да се откажат од своите индивидуални земјоделства и да се здружат во големи колективни или задружни стопанства
Советски модел на економски развој	Модел на економски развој во социјалистичките земји врз основа на рапидна индустријализација, со нагласување на тешката индустрија и принудна колективизација на земјоделството.
Планско стопанство	Економски систем во кој средствата за производство се во државна сопственост, а економското работење се контролира од централна власт која одредува квантитативни производни цели и ги распределува суровините на производни претпријатија
Работничко задружно стопанство (РЗС)	Име на волонтаристичка организација за заедничко одгледување и управување на обработливата земја во Бугарија која е оснивана во 1945 според модел на Советскиот колхоз.
Државно стопанство (ДС)	Големо државно претпријатие за обезбедување на земјоделско производство во кое земјата, средствата за производство и производството се државна сопственост.
Агро-индустриски комплекс (АИК)	Централизиран земјоделски комплекс, формиран со реформата во Април 1970, во чиј состав влегува Работното задружно стопанство и ДФ и користат државна помош за прифаќање на техники и нови технологии во земјоделството.
Индустриско-Аграрен Комплекс (ИАК)	Задружен земјоделски комплекс, формиран со реформата во Април 1972, во кој се вклучува земјоделството со индустриското производство.
Миграција	Постојано менување на местото на живеење од една земја во друга.
Индустријализација	Процес на претворање на еден општествено-економски поредок во кој доминантно место има индустријата.
Приватизација	Претворање на државната сопственост, услуга и т.н. во приватни интереси. Тоа се прави со претпријатие што се продава на физички и правен субјект (приватизација во готовина) или да се даде со работничко учество, за да им се овозможи на работниците да купуваат акции во претпријатието (масовна приватизација)
Претставник	Легално назначување на лице кое ќе ги наплатува и чува средствата и ќе ги распределува во согласност со правното овластување.
Кулак (Рус.)	Богат и напреден селанец кој се одликува со тоа што има релативно голема фарма и е финансиски моќен да вработува најмена работна сила и да дава земја под закуп.
Модернизација на стопанството	Трансформација од традиционално, селско, земјоделско општество, во свето, урбано и индустриско општество.
Монопол	Ексклузивно поседување на пазар од страна на добавувач или производ или услуга за која нема замена. Во ваква ситуација добавувачот може да одредува цена на својот производ и да го зголемува профитот.
Економска криза	Строго редуцирано индустриско производство, голема невработеност и големо намалување на меѓународна трговија и движење на капитал.
Приватна сопственост	Имот кој го поседува поединец или институција
Урбанизација	Процес со кој голема група на луѓе се населуваат во релативно мали области формирајќи градови.

БИОГРАФИИ(Албанија)

СЕЈФУЛА МАЛЕШОВА (1900 - 1971)

По Втората Светска Војна, еден од најважните раководители. Се залагал за воведување на економските реформи во полза на средната класа сопственици.

Од тие причини, бил искучен од Централниот Комитет на Албанската Комунистичка Партија во 1949. После тоа бил интерниран во областа Фиери, каде што умрел на 11.06.1971. Бил погребан без никакви признанија и одликувања.

АБЕДИН ЦИЦИ

Роден е во Либохове на 28 ноември 1911 во патриотско семејство. Работел 70 години во развојот на овошни дрвја, почнувајќи во нашата земја со првото засадување на младите дрвца во Лараке па се до плантажи на видови лозја.

На неговиот 90-ти роденден, Претседателот на Република Албанија, Реџеп Мејдани, му го додели највисокиот медал, "Големиот мајстор на трудот" "за неговата неуморна работа во развојот на земјоделството воопшто, а особено во хортикултурата.". Во 2000, Биографскиот Институт во Кембриџ го одликува со сребрен медал "Човек на Столетието."

ФАРУДИН ХОЏА

Роден е во Цирокастер во 1936. Дипломирал како хидроенергетски конструктор по студирањето на универзитетот во Будимпешта и Софија во 1960. Неговите постдипломски студии биле во Франција, каде што специјализирал механика и високоградба користејќи локални и импровизирани материјали. Од 1982 до 1988 бил министер за градежништво. Бил еден од членовите на главната група за учење, планирање и изградба на хидроенергетски постројки во Албанија. Бил планер и одговорен на групата што ги завршила најважните брани на хидроцентралата, од кои некои се вбројуваат помеѓу највисоките брани во Европа и останатиот дел на светот.

Фарудин Хоџа носи титула "професор" и двапати бил одликуван со Републички орден од прв ред. Моментално работи во Академијата на науки како заменик - претседател и продолжува да дава понатамошен придонес во науката.

БИБЛИОГРАФИЈА

Албанија

1. Албум "40 години Социјалистичка Албанија" - "8 pentoi" Издавачка куќа, Тирана 1984 2. Албум "25 години Социјалистичка Албанија" - "8 pentoi" Издавачка куќа, Тирана 1969 3. Устав на Народна Република Албанија, 1946. Службен весник бр.19 4. Устав на Социјалистичка Народна Република Албанија, 1976. Службен весник бр.5 5. Устав на Република Албанија, 1998 6. Историја на албанскиот народ. Издавачка куќа, Училишни учебници, Тирана, 1999 7. Устав на СССР, 1997 8. Статистички Годишник на НРБ, Тирана 1990	9. "Албанската Економија во Транзиција" 1992 - 1999, "Пеги", Тирана, 2000 10. Часопис " Правата во ромските заедници" Тирана 2001 11. Часопис " Албанското земјоделство", 1973, 1990-2000 12. Албум "Земјоделството во Социјалистичка Народна Република Албанија," Издавачка куќа, "8 Ноември" 13. "Hosteni" Часопис 14. Кочи Лубоња "Затворено писмо од еден Дисидент"(октомври 1986), Тирана, 1995 15. Извештаји од Заводот за Статистика (INSTAT).

Бугарија

1. Божилков Св. Българският плакат. С., 1973. 2. Български откриватели и изобретатели. Очерци. Състав. В. Рельовска и др. С., 1986. (Бугарски пронаоѓачи и инвентори. Написи. Составени од В. Релиовска и т.н.. С., 1986.)	3. Владимирова С., Дрончев К. България каквато е. С., 1982. (Владимирова С., Дрончев К. Бугарија како што е. С., 1982.) 4. Йосифов К. Тоталитаризмът в българското село: Хроника на насиетието. С., 1999.

- Јосифов К. Тоталитаризмот во бугарското село: Хроника на едно насилство. С., 1999).
- Мигев Вл. Колективизацијата во бугарското село 1948-1958 г. С., 1995. (Мигев Вл. Колективизацијата во бугарското село 1948-1958. С., 1995).
 - Сборник от закони, постановления, правилници и окрџни по национализацијата и

- рководството на индустриалните предприятия. С., јануари-септември 1948 г. (Легален законик со закони, декрети, одредби и циркуларни писма за национализацијата и раководството на индустриските претпријатија. С., јануари-септември 1948).
- Зборник закони. Т.1-4.С.200г. (Легален законик, том 1-4. С., 2000.

Македонија

- Да се запознаеме со Македонија, Издавачка куќа “ИНА-КОМЕРЦ”, Скопје 2001.
- Аграрна реформа и колонизација во Македонија 1944-1953, Документи (Уредник. Ачкоска В.), Скопје 1997.
- Ачкоска Виолета, Македонија во југословенската федерација 1943-1991, (хронологија), Скопје 2000.
- Ачкоска Виолета, Аграрен имот, односи, промени и трендови во Македонија 1944-1953, Скопје 1998.
- Ачкоска Виолета, Колективизација и аграрната политика 1945-1955, Скопје 1994.

- Ачкоска Виолета, Задолжително купување во Македонија 1945-1953, Скопје 1995.
- Узунов Никола, Економијата во Република Македонија 1945-1990:, Скопје 2001.
- Заштита на ‘животната средина,(зборник на трудови), ДНУВ, Титов Велес 1990.
- Велјановски Новица, Македонија 1945-1991, нејзиниот пат во независност, Скопје, 2002.
- Велковиќ Душан, Рушење на транзицијата, Скопје 2001.
- Лазаров Лазар, Општествено-економскиот развој на НР Македонија во периодот на обновата и индустријализацијата (1944 - 1957), ИНИ, Скопје 1988.

НАСТАВНИ ПРИОДИ

I Група работа	
Колективизација	
Група I	Албанија
Група II	Бугарија
Група III	Македонија

Округла маса
Дискусија и заклучоци

Работна листа	
1	Проучете и објаснете ги изворите.
2	Кои се општите причини за колективизација?
3	Каков бил односот на селаните кон партиската политика.
4	Кои биле главните принципи на колективизацијата и какво било државното искуство?
5	Какви биле економските ефекти од ова искуство?
6	Кои биле спецификите во колективизацијата на земјата?

II Група работа	
Секојдневен живот	
Група I	Секојдневен живот во село за време на социјализмот.
Група II	Секојдневен живот во град за време на социјализмот.

Интервју
Спроведете интервју со една 50 годишна жена од село која била фабрички работник за време на социјализмот, а сега е невработена или повремено работи.

Работна листа	
1	Проучете ги и појаснете ги селектираните извори: официјални или неофицијални?
2	Кои биле главните принципи на економскиот развој за време на социјализмот?
3	Зошто луѓето се селеле од село во град?
4	Кои биле проблемите во социјалистичките села (градови) и како тие се претставени во изворите?
5	Како се променила улогата на жената?

